

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра слов'янської філології

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.033 Слов'янські мови і літератури (переклад включно),
перша – польська

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Магістр

**Тема: ВЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ І МАЛОЇ ЛІТЕР В ПОЛЬСЬКІЙ
ТА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

КвРФППм. 023221.01.15.00

здобувачки II курсу групи ФППм-24-1 жжж Анни ШАБАТУРИ
Підпис, дата

Керівник С.П.П. Людмила СТАНІСЛАВОВА
канд. філол. наук, доцент

До захисту допускаю:

Завкафедри слов'янської філології Н.Т. Наталія ТОРЧИНСЬКА
канд. філол. наук, доцент

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	слов'янської філології
Освітній рівень	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.033 Слов'янські мови і літератури (переклад
Освітня програма	включно), перша – польська освітньо-професійна

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри слов'янської філології

 (Неля ПОДЛЕВСЬКА)

17 жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу Шабатури Анни Анатоліївни

1. Тема роботи: Вживання великої і малої літер в польській та в українській мовах

затверджена на засіданні кафедри слов'янської філології 16 червня 2023 року, протокол № 12.

2. Термін подачі студентом завершеної роботи – грудень 2024 р.

3. Вихідні дані роботи

Високий рівень глобалізації, притаманний сучасному світові, вимагає активної комунікації між різними культурами, активної перекладацької діяльності. Особливу роль у системі правописних норм відіграють правила вживання великої і малої літер, оскільки вони віддзеркалюють не тільки лінгвальні, а й екстралінгвальні чинники, які є важливими і щодо формування згаданих правил, і щодо їх дотримання. Однак дуже незначною мірою досліджено вплив розбіжностей у згаданих правописних нормах на переклад польських текстів українською мовою, зокрема текстів конфесійного стилю. Звернення до аналізу цієї проблеми дозволить ввести у науковий обіг новий матеріал, сформувані практичні рекомендації для перекладачів, що працюють у царині польської та української мов, що зумовлює **актуальність** теми кваліфікаційної роботи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік підлеглих розробці питань)

- провести огляд літературних джерел та публікацій, що стосуються теоретичних основ виокремлення та класифікації власних і загальних назв; описати класичні і сучасні підходи до визначення межі між загальними та власними назвами, які сформувалися у сучасному мовознавстві;
- здійснити аналіз історії становлення польського та українського правопису, правописних норм в аспекті вживання великих і малих літер;

- здійснити аналіз правописних норм в аспекті вживання великих і малих щодо релігійних лексем у текстах релігійного спрямування, з урахування динаміки змін у цих нормах;
- здійснити аналіз застосування правописних норм щодо вживання великої літери у релігійних лексемах в оригінальних польських, українських текстах релігійного спрямування, у перекладах з польської мови українськ
- сформулювати висновки щодо тенденцій у застосуванні правописних норм щодо вживання великої і малої літер у релігійних лексемах у перекладах з польської мови українськ

5. Графічний матеріал: таблиця

6. Консультанти по роботі зі вказівкою розділів, які їх стосуються

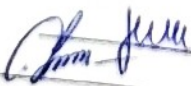
Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання отримав
	НЕМАЄ		

7. Дата видачі завдання – 19 жовтня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/ч	Найменування етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Прим.
1	Обрання теми кваліфікаційної роботи	Вересень 2023 року	
2	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень-жовтень 2023 року	
3	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень-листопад 2023 року	
4	Написання першого розділу дипломної роботи	Грудень 2023 – березень 2024 року	
5	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації в збірнику наукових праць та участі в конференціях	Жовтень 2024 року – листопад 2024 року	
6	Написання другого розділу кваліфікаційної роботи	Квітень – червень 2024 року	
7	Написання третього розділу кваліфікаційної роботи	Серпень – жовтень 2024 року	
8	Написання «чорнового варіанту» дипломної роботи	До листопада 2024 року	
9	Попередній захист кваліфікаційної роботи	листопад 2024 року	
10	Остаточне завершення кваліфікаційної роботи	грудень 2024 року	
11	Подача кваліфікаційної роботи на кафедру і її захист	грудень 2024 року	

Магістрант
Керівник роботи

Анна ШАБАТ
Людмила СТАНІСЛАВОВА

Анотація

Тема роботи: **Вживання великої і малої літер в польській та в українській мовах**

Автор – **Анна ШАБАТУРА**

Науковий керівник – **Людмила СТАНІСЛАВОВА**

Обсяг роботи – 84 стор. основного тексту (всього 91 стор).

Робота містить 73 джерела посилань (зокрема 16 – польською мовою).

Ключові слова: *власні і загальні назви, правописні норми української мови, правописні норми польської мови, орфографія, велика і мала літера у правописі, релігійна лексика, конфесійний стиль.*

У кваліфікаційній роботі досліджуються історія становлення правопису польської та української мов, у порівняльному аспекті – правописні норми польської та української мов, зокрема ті, які стосуються вживання великої і малої літер. Розглянуто вплив розбіжностей у правописних нормах на здійснення перекладу. Відсутність подібних комплексних досліджень зумовлює актуальність її теми.

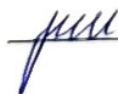
Мета дослідження – здійснення порівняльного аналізу правописних норм щодо вживання великої і малої літер у польській і в українській мовах, зокрема стосовно релігійних лексем у текстах релігійного спрямування, виявлення тенденцій у застосуванні цих правил в оригінальних і перекладених текстах.

Меті роботи підпорядковується вирішення її завдань: провести огляд літературних джерел та публікацій, що стосуються теоретичних основ виокремлення та класифікації власних і загальних назв; описати класичні і сучасні підходи до визначення межі між загальними та власними назвами, які сформувалися у сучасному мовознавстві; здійснити аналіз історії становлення польського та українського правопису, правописних норм в аспекті вживання великих і малих літер; здійснити аналіз правописних норм в аспекті вживання великих і малих літер щодо релігійних лексем у текстах релігійного спрямування, з урахуванням динаміки змін у цих нормах; здійснити аналіз застосування правописних норм щодо вживання великої і малої літер у релігійних лексемах в оригінальних польських, українських текстах релігійного спрямування, у перекладах з польської мови українською; сформулювати висновки щодо тенденцій у застосуванні правописних норм щодо вживання великої і малої літер у релігійних лексемах у перекладах текстів релігійного спрямування з польської мови українською.

Об'єктом дослідження є орфографічні особливості текстів польської мови та їх перекладів. Предмет – особливості вживання правописних норм щодо вживання великої і малої літери у релігійних лексемах польських текстів релігійного спрямування та їх перекладах українською мовою.

Перспективу дослідження вбачаємо у більш детальному дослідженні застосування правописних норм у перекладах текстів різних жанрів.

Автор

ЗМІСТ

Вступ	3
1 Власні і загальні назви у системі мови	7
1.1 Аспекти розмежування загальних і власних назв	7
1.2 Класифікація власних назв	12
2 Велика і мала літери у польському і в українському правописі	16
2.1 Становлення українського правопису. Велика і мала літери в українському правописі	16
2.2 Становлення польського правопису. Правописні норми польської мови щодо вживання великої і малої літери	23
2.3 Розбіжності у правилах вживання великої і малої літер в українській і польській мовах і практика перекладу	30
3 Велика і мала літери у релігійних текстах. Правописні норми і практика перекладу	45
3.1. Велика і мала літери у релігійних текстах української мови	45
3.2 Правила правопису релігійної лексики у польській мові	50
3.3 Велика літера у релігійних назвах богословських текстів	59
3.4 Велика літера у релігійних назвах віршованих текстів	68
3.5 Велика літера у релігійних назвах публіцистичних текстів	74
Висновки	79
Перелік джерел посилання	85

ВСТУП

Високий рівень глобалізації, притаманний сучасному світові, вимагає активної комунікації між різними культурами, активної перекладацької діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграє мова як засіб комунікації. Зокрема точність, якість мовного спілкування, перекладених текстів залежить від дотримання правописних норм. Адже перекладач, передаючи зміст оригінального тексту у перекладі, має піклуватися про відповідність мовних норм і стилістичних особливостей мови джерела та мови перекладу.

Особливу роль у системі правописних норм відіграють правила вживання великої і малої літер, оскільки вони віддзеркалюють не тільки лінгвальні, а й екстралінгвальні чинники, які є важливими і щодо формування згаданих правил, і щодо їх дотримання.

В українській, польській мовній системі проблема вживання великої і малої літер має певну історію. Формування правил вживання цих літер було залежним, з одного боку, від загальних поступів у реформуванні української, польської орфографії, з іншого – від політичної ситуації на теренах України і Польщі. Історична, культурна, мовна близькість України і Польщі спричинила певну схожість критеріїв, на основі яких формулюються правила вживання великої і малої літер. Ці критерії – інтонаційний (у польській мовній системі виділяють у межах цього критерію синтаксичний і графічний), семантичний, стилістичний, або емоційний. Саме семантичний критерій є основним, його застосування вимагає усвідомлення принципів поділу лексичного складу мови на назви загальні і назви власні. Ще античні мислителі, зокрема Хриссіп, диференціювали власні і загальні назви. Чорноус О.В. [50], Лебідь А.Є. [24] представляють історію такої диференціації у працях філософів, мовознавців подальших епох. Особливу роль у дослідження власних і загальних назв відіграли праці Л. Булаховського [8], М. Кочергана [22], Ю. Карпенка [19]. І щодо визначення диференційних ознак власних і загальних ознак, і щодо

класифікації власних назв найоптимальнішими, на нашу думку, є погляди сучасного мовознавця М.М. Торчинського [40; 41].

Порівняння правописних норм української і польської мов щодо вживання великої і малої літер стає особливо актуальним у контексті глобалізації, а також у контексті змін в сучасному мовленні. Особливо цікавим, на наш погляд, є питання про функціонування згаданих правописних норм у польських та українських текстах релігійного спрямування, а також у польських текстах і їх перекладах українською мовою. Адже на якість перекладу впливають і розбіжності у згаданих правописних нормах в обох мовах, і певна динамічність у їх переглядах, уточненнях. Наша робота має на меті визначити спільне і розбіжне у згаданих правописних нормах двох слов'янських мов з урахуванням процесів перегляду, уточнення цих норм, фактів застосування у процесі творення оригінальних текстів і перекладів. Подібні дослідження у польському, українському мовознавстві відсутні, а конфесійний стиль в українській і польській мовах на сьогодні розвивається досить динамічно. Це зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета дослідження – здійснення порівняльного аналізу правописних норм щодо вживання великої і малої літер у польській і в українській мовах, зокрема стосовно релігійних лексем у текстах релігійного спрямування, виявлення тенденцій у застосуванні цих правил в оригінальних і перекладених текстах.

Мета передбачає виконання основних **завдань**:

1. Провести огляд літературних джерел та публікацій, що стосуються теоретичних основ виокремлення та класифікації власних і загальних назв; описати класичні і сучасні підходи до визначення межі між загальними та власними назвами, які сформувалися у сучасному мовознавстві.

2. Здійснити аналіз історії становлення польського та українського правопису, правописних норм в аспекті вживання великих і малих літер.

3. Здійснити аналіз правописних норм в аспекті вживання великих і малих літер щодо релігійних лексем у текстах релігійного спрямування, з урахуванням динаміки змін у цих нормах.

4. Здійснити аналіз застосування правописних норм щодо вживання великої і малої літер у релігійних лексемах в оригінальних польських, українських текстах релігійного спрямування, у перекладах з польської мови українською.

5. Сформувати висновки щодо тенденцій у застосуванні правописних норм щодо вживання великої і малої літер у релігійних лексемах у перекладах текстів релігійного спрямування з польської мови українською.

Об'єкт дослідження – орфографічні особливості текстів польської мови та їх перекладів.

Предмет дослідження – особливості вживання правописних норм щодо вживання великої і малої літери у релігійних лексемах польських текстів релігійного спрямування та їх перекладах українською мовою.

Методи дослідження. У нашому дослідженні використано описовий метод, який передбачає систематизацію, характеристику досліджуваного матеріалу відповідно до поставлених завдань. Дослідження історії становлення і розвитку правописних норм української, польської мов передбачає використання історичного методу. Із використанням порівняльно-зіставного методу виявлено особливості правописних норм у польській і в українській мовах. Для аналізу якості перекладів використано стилістичний метод.

Наукова новизна. Дослідження відзначається науковою новизною завдяки підходу до порівняльного аналізу орфографічних аспектів у перекладі між польською та українською мовами. Дослідження спрямоване на заповнення прогалін у сучасному мовознавстві та перекладознавстві, зокрема стосовно перекладу текстів релігійного спрямування.

Теоретичне значення. Ця кваліфікаційна робота розширює теоретичне розуміння правописних у перекладі, зокрема у конфесійному стилі. Вона надає можливість глибше вивчити специфіку цих аспектів у двох слов'янських мовах, що розширює загальний обсяг знань в мовознавстві.

Практичне значення. Отримані результати дослідження можуть бути корисними для мовознавців, професійних перекладачів, редакторів, усіх, хто займається перекладом з польської мови українською, зокрема перекладом текстів конфесійного стилю.

АПРОБАЦІЯ

Основні положення кваліфікаційної роботи заслуховувалися на:

- Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Проблеми слов'янської філології» (Умань, 2021 р.);
- V Міжрегіональному науково-практичному семінарі «Теоретичні та прикладні проблеми сучасної філології» (Київ, 2022 р.),
- загальноуніверситетській звітно-науковій конференції викладачів та студентів Хмельницького національного університету (Хмельницький, 2022)

За темою кваліфікаційної роботи опубліковано 2 статті:

1. Шабатура А. Велика і мала літера у релігійних лексемах богословських текстів польською мовою та в їх перекладі українською. Хмельницький національний університет: *Філологічні студії* № 16. Хмельницький, 2024. С. 1–9 [52].
2. Шабатура А. Велика і мала літера у релігійних назвах віршованих текстів Хмельницький національний університет: *Філологічні студії* № 17. Хмельницький, 2024. С. 1–7[53].

1. ВЛАСНІ І ЗАГАЛЬНІ НАЗВИ У СИСТЕМІ МОВИ

1.1. Аспекти розмежування загальних і власних назв

Загальноновизнаним у сучасній лінгвістиці є той факт, що лексеми на позначення предметності за лексичним значенням і граматичними ознаками поділяються на дві групи: загальні і власні назви. Загальні і власні назви є мовними універсаліями, оскільки вони є у всіх мовах світу, хоча у кожній мові мають свої специфічні ознаки. Загальні назви у своєму значенні об'єднують низку однотипних об'єктів, це – «узагальнені найменування однорідних предметів, опредметнених дій, станів» [11, с.91].

Щодо визначення поняття «власні назви», то, як зазначає авторка статті «Феномен пропріальної лексики» О.В. Черноус, виданої 2021 р., не зважаючи на те, що у мовознавчій науці усталилася думка про особливий статус власних назв, що власні назви активно досліджуються з огляду на їхні характеристики, функціонування, семантику, досі не було вироблено цілісного погляду на те, якою є демаркаційна лінія між власними та загальними назвами як двома класами лексики. Також відносно рідко науковці вдаються до систематизації основних диференційних ознак власних назв, обмежуючись описом тих із них, які найбільше відповідають завданням їхнього дослідження [51, с.26].

Ще мислителі античності ставили перед собою питання щодо розрізнення загальних і власних назв. Так, ще стоїки, зокрема Хрисіпп (280-207 рр. до н.е.) та Діоген (412-323 рр. до н.е.), диференціювали власні (*onomata*) та загальні (*prosegoriai*) назви. Аж до XIX ст. науковці використовували це диференціювання, протиставляючи назву індивідуального об'єкта назві класу об'єктів. Варто зазначити, що Дж. Мілль, британський філософ, здійснив спробу трансформувати цю схему. Він вважав, що власні назви не мають значення, це своєрідні мітки, ярлики, які допомагають відрізнити предмети один від одного. Із такими назвами не пов'язуються характеристики речей, вони не описують (не конотують), а лише називають (денотують). Дж. Мілль виокремлював загальні назви та дві

категорії індивідуальних назв: денотативні (власні назви типу *Джон*) та денотативно-конотативні (дескрипції типу *батько Сократа*) (51, с.26). Німецький логік Г. Фреге розрізняв власні імена, які позначають конкретні предмети, функційні вирази, що встановлюють зв'язки між предметами, а також категорію назв, яка інтегрує апелятиви, використані на позначення індивідуального денотата [24, с.71]. Гардинер А., звертає увагу на те, що назви раніше визначали певну рису названого предмета і тільки з часом перетворилися на назви власні. З огляду на це – вони також містять у собі характеристику певного об'єкта і теж мають смислове навантаження [58 с. 68].

Особливим є дослідження Л. Леві-Брюлля та Н. Марра, які на початку ХХ ст. звернулися до вивчення мов примітивних спільнот. І у цих мовах дослідники вбачають специфічний характер загальних назв. Адже майже кожна загальна назва пов'язується тут з унікальною ситуацією. У досліджуваних мовах немає ні роду, ні виду, оскільки кожний дуб, кожна сосна, кожна трава має своє особливе ім'я. Як результат – у лексиконі первісних мов онімів є надмір, а межа між власними і загальними назвами дуже умовна [51, с.26].

Надалі до розв'язання цього питання долучилися лінгвісти [50]. Український мовознавець Л. Булаховський підкреслював свого часу, що важко точно розмежувати власні і загальні назви, адже основою більшої частини власних назв є слова загальні, які позначали певну характеристику [8, с.102-103]. А Кочерган М. вважає, що власні назви відрізняються від загальних тим, що виділяють названий об'єкт з подібних і спрямовані на його індивідуалізацію та ідентифікацію [22, с. 187].

Автори статті «Власні назви в ролі загальних (на прикладі англійської мови)» зазначають, що назви загальні співвідносять названий предмет із цілим класом йому подібних, предмет цей має основну конотацію і може мати конотації додаткові. Предмет, який називається загальною назвою, неконкретизовані. Назви власні пов'язані не з цілим класом предметів, а з

окремим предметом, цей предмет може складатися з кількох частин, але всі частини будуть розглядатися як єдине ціле. Власна назва не пов'язана із поняттям (не має основної конотації), але може мати додаткові відтінки значення (якщо названий нею предмет є загальновідомим). Якась додаткова конотація може розвинути в основну, у такому випадку власна назва у мові чи у мовленні перетвориться на загальну [10, с.96].

Отже, найбільш дискусійною є позиція науковців щодо межі між апелювативами (загальними назвами) і пропріативами (власними назвами).

Переважає більшість дослідників вважають таку межу відносною, аргументуючи наявністю тісної взаємодії апелювативів та пропріативів, випадками творення власних назв від загальних, а також їхньою здатністю пропріативів набувати характеру апелювативів. Відсутність абсолютної межі між власними та загальними назвами підтверджував також Л. Булаховський, ґрунтуючись на тому, що чимало власних назв походять від назв загальних (Надія, Віра, Любов, Людмила) і навпаки (бойкот, хуліган, галіфе, френч тощо) [51, с.26].

Український мовознавець-ономаст Ю. Карпенко відстоює дещо іншу позицію. Він вважає, що між онімами і апелювативами є абсолютна межа. Для обґрунтування своєї позиції Ю. Карпенко наводить такі аргументи: власні назви розрізняють однорідні предмети, а загальні – об'єднують їх. Так, власні найменування *Полтава, Чернігів, Вінниця, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса* служать для розмежування об'єктів одного типу – міст. Загальне ж слово *місто* об'єднує, включає до своєї семантики усі такі об'єкти – і Полтаву, і Чернігів, і Вінницю, і Дніпропетровськ, і Донецьк, і Одесу, і всі інші міста. Зазвичай кожна власна назва означає тільки один предмет: *Київ, Наталка, «Кобзар»*.

Карпенко Ю.О. наполягає на тому, що такі спільні для кількох предметів назви зовсім не становлять якихось перехідних ланок від власних назв до назв загальних. Вони залишаються в межах власних назв, оскільки спільна назва в

кожному конкретному випадку є і власною, індивідуальною назвою кожного з предметів, які об'єднані спільною назвою. Скажімо, прізвище об'єднує групу людей (сім'ю) для відрізнєння її від інших подібних груп людей, разом з тим воно є індивідуальною назвою кожного члена цієї групи людей.

Як тільки ця властивість спільних власних назв втрачається, вони перестають бути власними назвами і переходять до розряду назв загальних.

Карпенко Ю.О. підкреслює, що, незалежно від масштабності власних назв, вони завжди є найменуваннями тільки одного предмета, а от назви загальні мають багатьох носіїв, вони вказують одразу на множину предметів чи явищ. Якщо ця ознака не витримується, то назва є не загальною, а власною.

Карпенко Ю.О. зазначає також, що загальні назви містять у собі поняття, а власні назви – ні. Якщо зміст слова є настільки загальним, що не відрізняє його від інших слів, то фактично тут важко говорити про значення слова.

У конкретному вжитку мови, в актах говоріння власні назви пов'язуються з певними речами (конкретна людина на ім'я *Іван* чи *Борис* тощо). Про такі випадки, коли носій власної назви нам відомий, іноді говорять, що тут виражається індивідуальне, чи одиничне, поняття. Однак оскільки елемент узагальнення тут практично відсутній, так звані індивідуальні поняття ближчі до уявлень, ніж до справжніх понять. Отже, можна сказати, що власні назви понять не виражають.

Ще одне зауваження Ю. Карпенка: наслідком того, що власні назви не містять у собі понять, є властивість цих назв, згідно з якою власні назви лише називають, тоді як загальні – означають. Тобто власні назви у мові виконують виключно називну функцію. Вони є назвами предметів. Загальні назви теж вказують на предмети, явища, дії, ознаки тощо, теж є назвами, теж виконують номінативну функцію. Але вони ще є виразниками понять, виконують семасіологічну функцію.

Отже, слова, що мають ці особливості, є власними назвами. «Слова, що не мають цих особливостей, не є власними назвами. Описані особливості – не

чотири зовсім різних риси, а чотири грані одного явища, у мові не буває слів, які мали б одні з прикмет власних назв і не мали інших. Інакше кажучи, лексика мови, якщо її розглядати зі статичної точки зору, не знає перехідних випадків між власними і загальними назвами. Загальні назви можуть перетворюватись на власні, а власні, навпаки, можуть ставати загальними. Однак немає слів, які б займали проміжне місце між власними та загальними назвами» [19, с.47-49].

Ми вважаємо, що достатньо виваженою є позиція Черноус О.В., яка дотримується думки про те, що власні та загальні назви значно різняться за своїми характеристиками, призначенням, при цьому вони тісно взаємодіють, взаємодоповнюють одне одного, що демонструють процеси онімізації та апелювативізації [51, с.26].

Ще однією присутньою проблемою, яка виникає у зв'язку з власними і загальними назвами, – проблема диференційних ознак власних назв, які дозволяють відрізнити їх від назв загальних.

Узагальнюючи наукові пошуки вітчизняних, зарубіжних дослідників, Черноус О. наводить докладний перелік специфічних ознак власних назв. Серед них: функційна вторинність: пропріативи є вторинною назвою денотата, яка покликана доповнювати, уточнювати первинну назву; одиничність: власні назви позначають одиничні, унікальні об'єкти індивідуальність: власні назви присвоюються індивідуальним об'єктам; локалізованість: за допомогою власної назви об'єкт завжди чітко визначений, обмежений, окреслений; конкретність: що конкретніше предмет, то вищою є його здатність мати власну назву; предметність: оніми завжди предметні й надаються тим реаліям, що сприймаються як предмети; індивідуальність кожного акту номінації; здатність номінувати: власні назви називають об'єкти; здатність ідентифікувати: ідеться про здатність пов'язувати онім із конкретним об'єктом, ототожнювати; здатність індивідуалізувати (диференціювати): власні назви виділяють об'єкт із класу однорідних і протиставляють його

іншим; незакінченість ономастичної номінації; соціальна зумовленість: власні назви існують у суспільстві та для нього, саме воно зумовлює вибір власних назв; відсутність зв'язку смислових компонентів власної назви зі смисловою лінією тексту, у якому вони вживаються тощо [51, с.27-28].

На нашу думку, саме такий різноаспектний підхід до визначення відмітних ознак власних назв дозволяє виділяти їх у лексичному складі мови.

Урахування згаданих відмітних ознак власних назв дозволило Торчинському М.М. сформулювати найбільш прийнятне, на нашу думку, визначення власних назв, або онімів, або пропріативів: «це периферійно найбільш поширені у мові і мовлені одиниці, якими можуть бути субстантиви, що використовуються для індивідуального називання одиничних денотатів, є соціально зумовленими і суспільно закріпленими, вторинними, генетично похідними від апелятивів; вони виконують передусім номінативну й інформативну функції, характеризуються опосередкованим зв'язком із поняттями і мають специфічні семантичні, граматичні, функціональні та інші особливості» [41, с.5-6]. Саме цього визначення ми будемо дотримуватися у процесі дослідження власних назв.

1.2. Класифікація власних назв

Основні відмінності власних назв дозволяють відмежувати їх від загальних. Але опис і аналіз власних назв потребує їх класифікації.

Створення класифікацій власних назв розпочалося у ХІХ ст., систематизації підлягали перш за все власні топонімічні назви. Хоча спроби такої систематизації робив ще Арістотель.

У монографії Торчинського М.М. «Структура онімного простору української мови» подано детальний аналіз історії створення класифікацій власних назв (онімів), зокрема аналіз таких класифікацій, які належать мовознавцям українським [40, с.10-72]. Науковець зазначає, що, незважаючи на достатню розробленість проблеми класифікації онімів, досі відсутня

струнка, послідовна комплексна типологія власних назв, яка ґрунтується на основних їхніх властивостях. Тому пропонує денотативно-номінативну класифікацію власних назв – поділ їх за типом іменованих об'єктів, структурування за особливостями денотатів [40, с.72].

Варто зазначити, що у працях українських мовознавців представлені спроби творення денотативно-номінативних класифікацій онімів. Так, Ю.О. Карпенко, зауважує, що поділ власних назв на окремі групи здійснюється на основі того, яким об'єктам ці назви належать, які ділянки реальної дійсності обслуговують, і виділяє 8 груп, або розрядів, власних назв. Серед них:

На цій підставі можна виділити такі групи, або розряди, власних назв:

«1. **Антропоніми**, або особові назви – імена, прізвища, прізвиська, по батькові та інші можливі елементи індивідуального імені людини, до яких належать, наприклад, поширені у деяких народів найменування людей по дідові. Загальні назви людини – титул, звання, вказівка на професійну, соціальну чи національну приналежність тощо – можуть входити до складу особової назви остільки, оскільки вони стають індивідуальним іменем, у цьому разі зводяться до ролі прізвиська, ввічливої або й неввічливої клички.

2. **Зооніми** – індивідуальні назви (клички) тварин. Ці назви вживаються переважно для свійських тварин, наприклад корова *Зоряна*, кінь *Булан*, кішка *Мурка*, собака *Рябко*.

3. **Топоніми** – власні назви географічних об'єктів – великих і малих, природних і створених руками людини.

4. Назви космічних об'єктів, куди належать назви небесних тіл – зірок, планет та їх супутників, комет, астероїдів і под., а також назви частин поверхні небесних тіл, зокрема Місяця і Марса. Для визначення цієї групи власних назв уживаються терміни **астрономія** та **космонімія**, з яких перший означає найменування небесних тіл, а другий – їх частин.

5. **Теоніми, або міфоніми** – власні назви міфічних істот – богів, духів, німф і всякої «нечистої сили», – продукт релігійних уявлень людства в минулому.

6. **Назви спілок, організацій, товариств, установ, закладів, підприємств.**

7. **Хронологічні назви** – назви подій, епох, періодів тощо.

8. **Індивідуальні назви окремих предметів, які змінюють своє місце в просторі.** Ці назви через рухливість своїх носіїв не можуть вважатися топонімами. Сюди належать індивідуальні назви найрізноманітніших предметів – від кораблів та літаків до ляльок, алмазів і вітрів. До цієї ж групи належать назви-заголовки творів літератури й мистецтва» [19, с.50-51].

Варто зазначити, що у наведеній класифікації відчутне змішування окремих класів власних назв, до того ж не всі групи онімів отримали однотипні найменування.

Деталізованішою і однотипною щодо називання окремих груп онімів є класифікація Кочергана М.П. Він пропонує виділяти 12 груп онімів. Серед них: «1. Антропоніми – одиничні власні імена або сукупність власних назв, що ідентифікують людину. У ширшому сенсі це ім'я будь-якої персони – вигаданої або реальної; 2. Топоніми – географічні назви; 3. Теоніми – назви божеств; 4. Зооніми – клички тварин; 5. Астроніми – назви небесних тіл; 6. Космоніми – назви зон космічного простору і сузір'їв; 7. Хрононіми («квазівласні імена») – назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями; 8. Идеоніми – назви об'єктів духовної культури; 9. Хрематоніми – назви об'єктів матеріальної культури; 10. Ергоніми – назви об'єднань людей: товариства, організації тощо; 11. Гідроніми – назви водоймища (річки, озера, ставка, моря, болота); 12. Етноніми – назви народів, етнічних груп» [22, с. 187]

Торчинський М.М. зауважує, що класифікація онімів потребує єдиних принципів виділення кожного із підвидів цілісної онімної системи на основі диференційних ознак для їх розмежування. Науковець пропонує в основу

денотатно-номінативної класифікації онімів покласти поділ онімного простору на поля і виділяє шість онімних полів: «вітоніми (назви об'єктів живої природи), топоніми (назви географічних об'єктів), космоніми (назви космічних об'єктів), прагматоніми (назви об'єктів, пов'язаних із матеріальною сферою діяльністю людини), ідеоніми (назви об'єктів, пов'язаних із нематеріальною сферою діяльністю людини), ергоніми (назви постійних або тимчасових об'єднань людей). Ці поля у свою чергу поділяються на більш дрібні структурні одиниці: підполя (тероніми, гідроніми), сектори (серед антропонімів – батьконіми, псевдоніми), підсектори (регоніми, гонороніми у складі прецепторонімів), сегменти (сегменти орононімів – плюс-ороніми, мінус-ороніми, нуль-ороніми), підсегменти (підсегменти ойкохоронімів – урбаноніми, пагоніми), елементи та піделементи (у складі полікосморбітонімів елементами є галактіконіми, зодіоніми, піделемента зодіонімів – астеризмоніми)» [40, с.119-121.]

Погоджуємося із зауваженнями Торчинського М.М. щодо того, що така класифікація онімів надає стрункості, логічності, послідовності процесу дослідження таких лексем, є основою для зіставно-порівняльних висновків на матеріалі як однієї, так і багатьох мов [40, с.72.]

2. ВЕЛИКА І МАЛА ЛІТЕРИ У ПОЛЬСЬКОМУ І В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОПИСІ

2.1. Становлення українського правопису. Велика і мала літери в українському правописі

Науковці виділяють від трьох до п'яти головних етапів становлення правопису української мови. Серед них:

- Українсько-руський період (X – поч. XVII ст.) Зокрема давній українсько-руський період: X – третя чверть XIV ст.; староукраїнський період: ост. чверть XIV – поч. XVII ст.
- Період «Граматики» Мелетія Смотрицького 1619 року (XVII-XVIII ст.)
- Новоукраїнський період (XIX ст. – до сьогодні).

Мовні засоби, що вживалися до XVIII ст., не усім зрозумілі, потребують коментарів, а тексти того періоду структуровані нечітко. Наприклад, українські діячі XVIII ст. писали різними літературними мовами, але від цього вони не стали поза межі національного історичного й культурного наративу. Скажімо, універсали гетьмана І. Мазепи, писання митрополита Д. Туптала, твори Г. Сковороди, створені майже в один історичний період (навіть із сучасного погляду хронологічна різниця між ними незначна, а раніше відчуття часової відстані мало бути ще менше), відбивають різні літературно-мовні коди (староукраїнський, церковнослов'янський української редакції, російсько-церковнослов'янсько-український), а проте створені в межах української культури [35, с.79].

Саме у XIX ст. відбувалися пошуки найкращого варіанту правопису сучасної мови. З'явилося понад 50 більш-менш поширених правописних систем, автори яких намагалися віднайти сучасні способи відтворення української мови на письмі. Серед них – правописна система Олексія Павловського, варіант «Русалки Дністрової», кулішівка, драгоманівка, желехівка тощо. З поч. XX ст. відбувається унормування правопису із залученням державних чинників. Першим неформальним правописом і

зразком для українських письменників, видань стала праця Бориса Грінченка «Словарь української мови». Перший офіційний український правопис з'явився у 1918 році («Головні правила українського правопису», видані Центральною радою). Але вже 17 травня 1919 р. Українська академія наук схвалила «Головніші правила українського правопису», які й стали основою для усіх пізніших доопрацювань та поправок. У 1928 році було ухвалено новий український правопис, який отримав неофіційну назву «скрипниківський». Цей правопис був достатньо зручним для носіїв української мови, зокрема, він досить якісно передавав на письмі фонетичні особливості української мови. Однак протягом 10 років українізацію у Радянському Союзі було згорнуто. Правопис поступово змінили на максимально наближений до російської мови. Скажімо, у правописі від 1933 року з української мови прибрали літеру «г», кличний відмінок тощо. У 1933 р. правописна комісія на чолі зі заступником народного комісара освіти УРСР Андрієм Хвилею затаврувала харківський правопис як «націоналістичний», мовознавці, які працювали над ним, зазнали репресій. Було негайно припинено видання будь-яких словників і без жодного обговорення в дуже стислий термін (за 5 місяців) створено новий правопис, що, як ніколи до того, уніфікував українську та російську мови.

Новий варіант на той час затверджено 14 листопада 1989 року, а опубліковано в 1990 році. Протягом років не всі «зближення» з російською мовою було виправлено. Це стосується, скажімо, відтворення власних назв, імен, яке усталилося в українських текстах за посередництвом та фонетичними принципами мови російської. 2 травня 2019 року Кабінет Міністрів своєю постановою схвалив Український правопис у новій редакції, розробленій Українською національною комісією з питань правопису.

Звернемо увагу на проблему вживання великої і малої літер в українській правописній системі.

Іван Огієнко у «Нарисах з історії української мови» зазначає, що перше наше письмо було т. зв. уставним (унціальним), і звичайно всі літери були

великими, а тому в той час, у X-XIV ст., ще не поставало питання, де писати велику літеру.

На той час велику літеру, цебто більшу за інші, ставили лише на початку якоїсь більшої частини книжки, розмальовували й взагалі прикрашували її; це був так званий ініціал – заголовна літера. Зазначимо, що навіть у сучасних виданнях подекуди велика літера на початку тексту може виділятися своєю формою, розмірами з-поміж звичайних великих літер. Тобто традиція стародавніх рукописів може виявлятися і сьогодні.

Пізніше, коли з'явилося письмо півуставне та скорописне, постало питання й про великі літери в окремих словах. Перші друковані українські книжки йшли за рукописами XVI ст., і велика літера ставилася тільки на початку більшого уривка; пізніше в релігійних виданнях виробилася звичка писати велику літеру тільки після крапки, тобто на початку нового речення. Звичка ця тримається в церковно-слов'янському правописі аж до сьогодні.

В кінці XVII-XVIII ст. до наших книжок переноситься із заходу звичка писати власні ймення, дні тижнів, назви місяців та назви народів з великої літери; ця звичка почасти була в нас ще у XVII ст. і тяглася аж до половини XIX ст., коли розпочалася певна реакція проти цього німецького способу писання.

Так, здавна в українській мові велика літера була знаком пошанування, що фіксують, наприклад, упорядковані С. Смаль-Стоцьким і Ф. Гартнером «Руска граматика» (1893), яка стала офіційним підручником для шкіл Галичини й Буковини, і «Руска правопись зі словарцем» (1904), яку на початку XX ст. визнали офіційним українським правописом в Австро-Угорщині.

І ми вже з половини XIX ст. звичайно не пишемо великої літери у назвах днів тижня, місяців та народів (назви народів в Галичині до останнього часу писали з великої літери, тепер почали писати з малої) [27, с. 214].

Карпенко Ю.О зазначає, що в сучасній українській правописній системі усталилося три засади вживання великої літери – інтонаційна, стилістична і семантична.

З огляду на інтонаційну засаду велику літеру прийнято вживати на початку речення. Як і крапка на кінці речення, велика літера в інтонаційній функції є своєрідним пунктуаційним (розділовим) знаком, вона сигналізує про «початок після крапки». Велика літера може сигналізувати і про «початок після паузи». Пауза може бути ритмічно, метричною – відділяти один рядок віршованого тексту від іншого, і може бути паузою граматичною – це передається двокрапкою, яка розділяє авторську і пряму мову чи фразу узагальнювальну і фразу, що починає собою певний перелік.

Карпенко Ю.А. пов'язує вживання великої літери на початку речення зі стародавньою традицією, притаманною ще рукописним текстам – використання ініціалів на початку тексту. На його думку, ініціяльна літера і започаткувала регламентоване вживання великих літер на письмі – і на початку нових речень, і на початку нових рядків. З огляду на інтонаційну засаду, вживання великої літери є позиційним. З великої літери може писатися будь-яке слово – це обумовлюється тільки його місцем у реченні, у віршованому рядку. Те ж саме слово може втрачати право на велику літеру, якщо займає іншу позицію.

Семантично вмотивоване вживання великої літери пов'язано із приналежністю лексем до класу загальних назв чи до класу назв власних. Загальні назви український правопис вимагає писати з малої літери, власні – з великої.

В основному перелік правил вживання великої літери з огляду на семантичну засаду в українській правописній системі є достатньо чітким і послідовним. Відповідно до цих правил укладено словники, які містять приклади написання власних назв з огляду на вживання великої літери, скажімо [15]. Але окремі проблеми все ж є. Так, Карпенко Ю.О., аналізуючи

особливості власних назв в українській мові, звертає увагу на те, що вимоги українського правопису почасти розходяться із теоретичними обґрунтуваннями сутності власних назв. Так, в українській мові усталеним написання з великої літери (і в лапках) назв марок, сортів певних виробів, рослин – як і написання назв творів, журналів, газет, підприємств, готелів, кораблів, човнів, літаків. Але ж, заперечує Карпенко Ю.О., якщо назва заводу є індивідуальною, власною, то назва марки машини втрачає статус власної, оскільки подібних машин є багато. Науковець вважає, що варто було б узгодити правописну практику з теорією і назви марок, сортів писати з малої літери [19, с.49-51]. Варто згадати також про певні проблеми, з якими стикаються укладачі текстів релігійного спрямування. Зважаючи на досить коротку історію існування сучасного конфесійного стилю в українській мовній системі, можна констатувати, що окремі ситуації вживання великої літери при написанні релігійних лексем є не досить усталеними, і «Український правопис» 2019 року не містить достатньо повного переліку правил і прикладів щодо написання релігійної лексики, зокрема через досить складне переплетення семантичного і стилістичного підходу до вживання великої літери.

З огляду на стилістичну засаду, велика літера вживається у слові у зв'язку з бажанням виразити почуття піднесеності, ввічливості, поваги. Скажімо, регулярно використовується велика літера при написанні назв державних посад, почесних звань, орденів тощо. З великої літери пишуть займенник ввічливості Ви і його похідні. Також диктує написання слів з великої літери емоційна забарвленість тексту, ступінь його піднесеності: з великої літери можуть писатися лексеми *Рівність*, *Щастя*, *Людина*, *Чесць* тощо. Отже, вживання великої літери мотивується тут саме стилістичним забарвленням, яке супроводжує семантику лексеми, а не самою семантикою.

Якщо інтонаційна велика літера зумовлюється позицією, то стилістична велика літера зумовлюється ситуацією. Відповідно, маркером стилістичного зниження є написання, скажімо, прізвища з малої літери.

Як зазначає мовознавиця Ю. Браїлко, в академічних українських правописах параграф про велику літеру у власних назвах з'явився лише у 1945 році. У редакціях 1921, 1928, 1933 рр. про такі норми не йшлося [6, с.151]. Саме у повоєнному «Українському правописі» було запроваджено виразно емоційний підхід до вживання великої і малої літер. Так, на відміну від написання інших антропонімів, топонімів, при написанні політично важливих назв посад, звань, державних органів, організацій тощо вказувалося на необхідність писати з великої літери усі компоненти таких назв: *Генералісимус Радянського Союзу, Герой Соціалістичної Праці, Всесоюзна Комуністична партія, Державний Комітет Оборони, Сталінська Конституція* [43, с.49-52]. Згаданий правопис вимагав також для «підкреслення урочистості» писати з великої літери назви народних комісарів, послів, президентів академій тощо в офіціальних документах [43, с.49].

«Український правопис» 2019 року продовжив традицію вживання великої літери у зв'язку з тим, що вона має вагомий стилістичний потенціал (виражає почуття піднесеності, поваги, ввічливості). Усталеним стало написання з великої літери офіційних назв найвищих державних посад, посад керівників міжнародних організацій, церковних посад. Браїлко Ю. наводить низку прикладів із текстів різних функціональних стилів, які підтверджують використання великої літери саме з емоційних (стилістичних) позицій: *Герой України, Герой Небесної Сотні* [6, с.152].

Як зазначає Браїлко Ю., і мала літера набула саме з емоційних міркувань особливого статусу в українських текстах. Це стосується, зокрема, вживання малої літери у сакральних назвах [6, с.152-154]. Особливим чином це виявляється в період сучасної російсько-української війни, коли носії української мови прагнуть засвідчити презирливе ставлення до ворога.

Йдеться про написання слів на зразок *росія, пуйло, кадиров, кремль, москва, рф, російська федерація* тощо – аж до інвективного напису *росія* [6, с.157].

На завершення свого дослідження Ю. Браїлко робить висновок, що прагматика великої і малої літер в українській мові пов'язана з ідеологічною функцією. І цей факт декларує «Український правопис» уже понад століття. «Позитивна й негативна аксіологія цих графем детермінована екстралінгвальними чинниками, передусім політичною ситуацією й ідеологічними настановами суспільства» [6, с.162].

Отже, становлення українського правопису відбувалося протягом декількох етапів. Найвагомим для сучасної української мови є етап XIX-XXI століття, коли відбувалися послідовно українізація, русифікація і знову українізація українського правопису. Останнім кодифікаційним документом є «Український правопис» 2019 року. Достатньо унормованими в «Українському» правописі» 2019 року є правила вживання великої літери. Вони базуються на інтонаційній, семантичній, стилістичній засадах. Стилiстична засада залежить від екстралiнгвальних чинникiв, у сучасних текстах спостерiгаємо неабияку залежнiсть норм вживання великої i малої лiтер вiд воєнно-полiтичних процесiв, якi викликанi російсько-українською вiйною. Особливо чутливим до засад вживання великої лiтери є конфесiйний стиль – з огляду на досить незначний перiод його сучасного функцiонування, на досить сильний вплив попереднього радянського перiоду української iсторiї, з його агресивним атеїзмом. Надалi звернемося до аналізу правил вживання великої лiтери у релiгiйних лексемах, аналізу вживання великої лiтери в оригiнальних українських текстах i у перекладах. Незважаючи на близькiсть засад формування правил вживання великої i малої лiтер при написаннi лексем польської i української мови, цi правила в окремих випадках є розбiжними, про що свiдчить матерiал наступного параграфу.

2.2. Становлення польського правопису. Правописні норми польської мови щодо вживання великої і малої літери

Мова – це динамічне явище. Однак не можемо говорити про те що вона змінюється, а швидше розвивається. Еволюція мови у свою чергу вносить зміни до різних правил. Тому перш ніж аналізувати якийсь конкретне лінгвістичне явище, маємо з'ясувати, як воно еволюціонувало. Пригадаємо етапи становлення орфографії в польській мові. Мовознавці виділяють три періоди:

1. Полісемантична орфографія (XII-XIII ст.)
2. Складне написання (XIV-XV ст.).
3. Поява діакритичних знаків (XV-XVI ст.)

На зламі XII-XIII ст. активно розвивається готичне письмо, воно активно вживалося аж до кінця середньовіччя. У цьому виді письма великі і малі літери отримали назви «маюскула» і «мінускула» відповідно [31].

Карл Великий (742-814; король франків і римський імператор) вирішив спростити письмо у своїй імперії і близько 800 року запровадив нове письмо, у якому встановлювалася різниця між великою і малою літерами [66, с.173]. До цього переписувачі книг послуговувалися лише великими літерами. А вже з появою друку в перших друкованих книжках XVI ст., стало помітно, що велику та малу літери почали розділяти.

Перша друкована книга – Біблія Гутенберга. Однак Гутенберг хотів, щоби друк був таким же красивим, як і рукопис. Ось чому використовувався макет сторінки у дві колонки, такі ж пропорції полів, як і в рукописах. Гутенберг прагнув, щоби цей ефект повторювався багато разів. Саме тому Гутенберг використовував набір із 290 різних шрифтів: 47 великих літер, 63 маленькі літери [71, с. 9].

У початковий період використання великих і малих літер у польських друкованих працях було досить нерегулярним, за зразком латиниці. Великі

літери з'являлися переважно на початку речень, у власних іменах і в заголовках, але правила були вільними й залежали від друкарів.

У XVIII ст., з подальшим розвитком науки і освіти, правопис великої і малої літер ставав більш систематичним. Польські науковці та автори під впливом європейських зразків намагалися встановити чіткі правила щодо правопису. На той час велика літера вже широко вживалася на початку речень і у власних назвах.

Найбільші зміни відбулися у 1936 році. Це були так звані рішення нового правопису. Зокрема, найважливішими положеннями нового правопису 1936 року були такі.

Ухвалено написання слів типу *Małg* з літерою *ł* (крім *ł, ł, ł*); написання *ł* в словах іншомовного походження по літерах *ł, ł, ł*, щоб запобігти їх помилкового прочитання як *ł, ł, ł*.

Ухвалено написання закінчень *-łm (-łm)*, *-łmi(-łmi)*. Виняток становили слова *włm, złm, przedłm, potłm*. Згідно з новими правилами, почали писати слова *po łm, przy łm, za łm*.

Стосовно вживання великих і малих літер правопис 1936 року пропонував написання з великої або малої літери назв таких географічних елементів, як *łm Marmara* і *łm Martwe*, *jeziro łkał* і *Jeziro Aralskie*, *góra Ararat* і *Góra łciuszki*. Правило говорить, що з великої літери пишуться елементи, якщо останній з них є залежним від першого (*Góra łciuszki*) або є прикметником (*łm Martwe*). Натомість, якщо іменник стоїть в називному відмінку (*jeziro łkał*), тоді слова: *łm, góra, łwostriw* пишуться з малої літери. Також було врегульовано питання про написання іноземних назв, ширше, ніж раніше, трактувалася інтонація [18].

Саме після великої орфографічної реформи 1936 року вживання великої та малої літери в польській мові набуло чіткого врегулювання [18].

Подальші зміни у правописі відбуваються через публікацію наступних видань «Правопису польської мови» від 1936 р. зі змінами, внесеними

Комітетом мовної культури Комітету лінгвістики Польської академії наук: 12 видання – 1956 р., 13 видання – 1963 р., 1971 р. – незначні зміни в написанні слів іншомовного походження, 1975 р. в Орфографічному словнику польської мови разом із правилами орфографії та пунктуації PWN, виданому під редакцією проф. Мечислава Шимчака.

Однак ці стандарти зазнали деяких змін через резолюції, прийняті Радою польської мови – установою, заснованою Президією Польської академії наук у 1996 році для нагляду за використанням польської мови.

Раду польської мови було створено Президією Польської академії наук (постанова № 17/96 від 9 вересня 1996 р.). У 1999 р. на діяльність Ради поширювалися положення Закону про польську мову. Рада займається питаннями використання та розвитку польської мови. Серед низки її завдань такі:

1) Поширення знань про польську мову і її регіональні, соціальні та функціональні різновиди; організація дискусій, наукових конференцій із залученням преси, радіо, телебачення та ІТ-мереж.

2) Аналіз та оцінка стану польської мови та висловлення думок з питань мовної політики Республіки Польщі.

3) Надання висновків щодо використання польської мови на запити наукових товариств, спілок митців та університетів.

4) Оцінювання та висловлення думок щодо рівня та потреб видавництва у галузі знань про польську мову та про мовну культуру, а також ведення видавничої діяльності.

5) Розв'язання мовних сумнівів і пошук рішень у використанні польської мови в різних галузях науки і техніки, особливо в нових дисциплінах.

6) Висловлення думок щодо використання польської мови в громадській діяльності та у правових операціях, зокрема в рекламі, пресі, радіо та телебаченні, Інтернеті та державному управлінні.

7) Встановлення правил орфографії та пунктуації польської мови [32].

Рада польської мови не є самочинним органом. Підготовка експертних висновків та надання висновків з питань використання польської мови в громадській діяльності вона здійснює у співпраці з державними установами (зокрема з Міністерством культури та національної спадщини, Міністерством національної освіти). Засідання Ради зазвичай проводяться тричі на рік.

Про сферу інтересів Ради польської мови свідчать назви комітети Ради, які з 2012 року отримали назву «команди». Серед них, з-поміж інших – Релігійна мовна команда; Команда орфографії та ономастики; Команда реформи правопису тощо [28].

Саме Рада польської мови при Президії Польської академії наук є органом, який приймає рішення щодо реформ у правилах правопису польської мови. Повноваження Ради польської мови щодо встановлення правил орфографії та пунктуації підтверджені ст. 13 розділ 1 Закону від 7 жовтня 1999 р. про польську мову (зі змінами) і немає іншої інституції чи інстанції, яка б мала такі повноваження. Останнім з реформаційних рішень є прийняті зміни до Правил правопису, які обговорювалися на засіданнях Ради протягом тривалого часу – 7 листопада 2022 року, 3 лютого 2023 року та 22 січня 2024 року. На останньому засіданні прийнято рішення про узаконення змін до Правил правопису і про термін запровадження змін – з 1 січня 2026 року.

Рада вирішила, що внесення цих змін, які стосуються лише т. зв загальноприйнятих правил орфографії, принесе користь у вигляді спрощення та уніфікації позначення окремих груп слів і сполучень, усунення винятків, а також усунення положень, застосування яких є проблематичним з різних причин.

Рада польської мови публікує документ, у якому представлено перелік змін до Правил правопису, а також – нову редакцію Правил польської орфографії та пунктуації, що містять усі нормативні акти, як давно діючі, так і нещодавно прийняті [28]. Останній документ стане основоположним для внесення змін у словники, довідники паперового та електронного формату.

На сьогодні у польській мові вживання великої і малої літери регламентується чотирма критеріями. За синтаксичним критерієм велика літера пишеться на початку тексту і на початку речення після попередньої крапки, після знаку питання і знаку оклику; після двокрапки при цитуванні чужого висловлювання. За графічним критерієм велика літера пишеться на початку кожного віршованого рядка; після крапки у межах віршованого рядка; на початку заголовків, назв книг тощо. За семантичним критерієм велика літера пишеться у власних назвах, хоча у різних випадках можливе написання з великої літери складених власних назв або кожного слова у складених власних назвах. За емоційним критерієм велика літера пишеться або з огляду на індивідуальне ставлення носія мови до певного об'єкта, або з огляду на ставлення польського соціуму.

У 2024 році Рада польської мови прийняла рішення про досить суттєві зміни у правилах правопису, зокрема стосовно вживання великої і малої літер.

Załącznik nr 1

Zmiany zasad pisowni polskiej, obowiązujące od 1 stycznia 2026 r.

1. Pisownia wielką literą nazw mieszkańców miast i ich dzielnic, osiedli i wsi, np. Warszawianin, Zgierzanin, Ochocianka, Mokotowianin, Nowohucianin, Chochołowianin.

Dopuszczenie alternatywnego zapisu (małą lub wielką literą) nieoficjalnych nazw etnicznych, takich jak kitajec lub Kitajec, jugol lub Jugol, angol lub Angol, żabojad lub Żabojad, szkop lub Szkop, makaroniarz lub Makaroniarz.

2. Wprowadzenie pisowni wielką literą nie tylko nazw firm, marek i modeli wyrobów przemysłowych, ale także pojedynczych egzemplarzy tych wyrobów (samochód marki Ford i pod oknem zaparkował czerwony Ford).

8. W zakresie użycia wielkich liter w nazwach własnych:

a) w nazwach komet wprowadzenie zapisu wszystkich członów wielką literą, np. Kometa Halleya, Kometa Enckego;

b) wprowadzenie pisowni wielką literą pierwszych członów wielowyrazowych nazw geograficznych i miejscowych, których drugi człon jest rzeczownikiem w mianowniku, typu Morze Marmara, Góra Tabor, Zatoka Karpentaria;

c) w nazwach obiektów przestrzeni publicznej wprowadzenie pisowni wielką literą stojącego na początku wyrazu aleja, brama, bulwar, osiedle, plac, park, kopiec, kościół, klasztor, pałac, willa, zamek, most, molo, pomnik, cmentarz (przy utrzymaniu pisowni małą literą wyrazu ulica), np. ulica Józefa Piłsudskiego, Aleja Róż, Brama Warszawska, Plac Zbawiciela;

d) wprowadzenie pisowni wielką literą wszystkich członów (oprócz przyimków i spójników) w wielowyrazowych nazwach lokali usługowych i gastronomicznych, np. Karczma Słupska, Kawiarnia Literacka, Księgarnia Naukowa, Kino Charlie, Apteka pod Orłem, Bar Flisak;

e) wprowadzenie pisowni wielką literą wszystkich członów (oprócz przyimków i spójników oraz wyrazów typu imienia) w nazwach orderów, medali, odznaczeń, nagród i tytułów honorowych, np. Nagroda im. Jana Karskiego i Poli Nireńskiej, Nagroda Nobla, Nagroda Newsweeka im. Teresy Torańskiej, Mistrz Mowy Polskiej, Honorowy Obywatel Miasta Krakowa [28].

Варто зазначити, що як і в українській мові, у мові польській написання великої і малої літер особливим чином регламентується емоційним ставленням до об'єкта. У пункті 19.1 (Zasady pisowni i interpunkcji. PWN) зазначено: «Використання великої літери з емоційних і ввічливих причин є індивідуальною справою особи, що записує текст. Орфографічні норми в цьому випадку залишають автору велику свободу, оскільки вживання великої літери є вираженням його емоційного ставлення (наприклад, поваги, любові, дружби) до людей, яким він пише, або до того, про що пише» [73]. Так, назви історичних епох, літературних та мистецьких напрямів можна писати як з малої, так і з великої літери. Вживання великої літери підкреслює значимість об'єкта, повагу до нього.

Професор Ян Мьодек, філолог, член Ради польської мови, зазначає: «У принципі, правило однозначне – пишеться з малої літери: просвітництво, романтизм, позитивізм, але вже Молоду Польщу ми не напишемо малими літерами, тому що слово «Польща» з малої літери виглядало би по-дурному. Якщо говорити про назви течій, культурних і літературних напрямів, особисто я був би за велику літеру» [69].

Велика літера також може підкреслювати шанобливе ставлення до держави і державних символів – *Ojczyzna* (Батьківщина), *Orzeł Biały* (Білий орел – зображення на польському гербі), *Kraj* (Країна), *Rząd* (Уряд). А ще передавати релігійні почуття – *Bóg* (Бог), *Stworzyciel* (Творець).

Ще одна важлива у цьому сенсі категорія слів – назви історичних подій. Правила вимагають писати ці назви з великої літери, але в багатьох випадках носії мови прагнуть підкреслити особливе ставлення до таких назв і тому використовують винятково великі літери: *Unia Lubelska* (Люблінська унія), *Wiosna Ludów* («Весна народів»), *Powstanie Warszawskie* (Варшавське повстання).

Особливої ваги в історії Польщі набуло Варшавське повстання, з огляду на це у польській мові прийнято з великої літери писати не тільки обидва слова назви, а й окреме слово *Powstanie*, що означає у контексті саме його, а інколи навіть слова *Powstańcy* (Повстанці) та *Bohaterowie* (Герої).

Те саме стосується Катинського злочину: з великої літери пишеться не тільки *Zbrodnia Katyńska* і просто *Zbrodnia*, але й *Ofiary* (Жертви). Або, наприклад, на сайті музею Аушвіц-Біркенау можна знайти фразу «W dyskusji wzięła udział *Ocalała z Holokaustu* (У дискусії взяла участь Уціліла з Голокосту)» [69].

Звичайно, емоційний підхід до написання великої і малої літер диктується передусім політичною ситуацією у країні. Так, до 1989 року у Польщі практично неможливо було написання *wielka październikowa rewolucja socjalistyczna* у такому вигляді. Це трактувалося як політичний злочин. А

написання *powstanie listopadowe* з малих літер вважалося політично виваженим.

Отже, у польській мові становлення правописних норм відбувалося протягом кількох епох. Особливу роль у сучасній Польщі відіграє створена у 1996 Рада польської мови при Президії Польської академії наук, члени якої постійно здійснюють моніторинг функціонування правописних норм і активно реагують на присутні зміни, пропонуючи реформування правописної системи. Однією з останніх є реформа 2024 року, що спричинила досить суттєві зміни у правилах вживання великої і малої літер. Правила вживання великої літери у лексемах польської мови базуються на чотирьох засадах – синтаксичній, графічній, семантичній і емоційній, що в принципі відповідає засадам вживання великої літери у мові українській. На формування правил з огляду на емоційну засаду у Польщі, як і в Україні, свого часу мали вплив керівні державні органи радянського спрямування. Написання багатьох назв з великої чи з малої літери диктувалося ідеологічними чинниками. У сучасній мовній практиці ці викривлення підлягають виправленню.

2.3. Розбіжності у правилах вживання великої і малої літер в українській і польській мовах і практика перекладу

Правила вживання великої і малої літер в українській мові викладено в «Українському правописі» 2019 року [45, с.70-91]/ Правила вживання великої і малої літер у польській мові викладено у Словнику польської мови PWN [73] у розділі *Zasady pisowni (IV. Wielkie i małe litery)*.

У відповідних правилах української і польської мов є дуже багато спільного. Але є і зафіксовані в обидвох кодифікаційних документах розбіжності, інформацію про які викладено нижче.

Наведені розбіжності мають суттєвий вплив на практику перекладу у мовній парі «польська мова – українська мова». Адже відомо, що перекладач має дотримуватися мовних норм мови перекладу.

Розбіжності у правилах вживання великої і малої літер в українській і польській мовах

Таблиця 1

Українська мова	Польська мова
<p>§49.6. Назви народів, племен, а також людей за національною ознакою або за місцем проживання пишемо з малої літери: <i>ара́би, африка́нці, латиноамериканці; ацте́ки, ірокéзи, поляни; білоруска, запори́жці, латиш, украї́нка, францу́з; кияни, львів'яни.</i></p>	<p>18.6. Назви жителів частин світу пишуться з великої літери: <i>Afrykanin, Europejczyk.</i> 18.8. Назви жителів країн пишуться з великої літери: <i>Polka, Słowak.</i> 18.9. Назви представників народів, рас, племен пишуться з великої літери: <i>Paruas, Żyd.</i> 18.10. Назви жителів провінцій, районів пишуться з великої літери: <i>Bawarczyk, Krokowianka.</i> 20.25. Назви жителів міст, садиб і сіл пишемо з малої літери: <i>moskwianin, paryżanka, warszawianka, wrocławianin, kleparzanin, żoliborzanin, chocholowianin, zalipianka.</i></p>
<p>§49.6. Родові назви, які стосуються міфології та релігії, пишемо з малої літери: <i>а́нгел, арха́нгел, де́мон, лісовик, муза, ні́мфа, руса́лка, тита́н, фавн, фе́я, данаїди, граці́ї.</i></p>	<p>18.3. Збірні назви міфологічних істот пишуться з великої літери: <i>Atlantydy, Hesperydy, Gracje, Parki.</i> 20.24. З малої літери пишемо неособисті назви істот, які є породженням фантазії або предметом релігійних вірувань: <i>elfy, fauny, nimfy, rusalki, syreny, hobbici, krasnoludki, bogowie, anioły, diabły.</i></p>
<p>§50.2. З великої літери пишемо складники географічних назв, що називають титули, посади, фах тощо: <i>мис Капіта́на Джера́льда, острови Короле́ви Шарло́тти, вулиця Акаде́міка Заболотного.</i> З великої літери пишемо також назви зі словом <i>святий</i>: <i>зато́ка Свято́го Лавре́нтія, острови Свято́ї Трійці.</i></p>	<p>18.24. Якщо у складі власної назви є родова назва <i>kanal, morze, wyspa</i> тощо, а другий член назви стоїть у Наз.відм. і є невідмінюваним словом, родове слово пишеться з малої літери: <i>morze Marmara, pustynia Gobi.</i> 18.24.2. Якщо у власній назві другий член є іменником у Род.відм., або прикметником у Наз.відм., всі слова у власній назві пишуться з великої літери: <i>Morze Barentsa, Kanał Panamski.</i></p>
<p>§50.6. У неофіційних і образних назвах держав, територій, областей, місцевостей, міст, рік тощо з великої літери пишемо перше (або єдине) слово, а також власні назви: <i>Піднебе́сна імпе́рія, або Піднебе́сна (імператорський Китай), Тума́нний Альбіо́н (Англія), Ві́чне місто (Рим), Золо́тове́рхий (Київ), Славутич (Дніпро), Зака́вказзя, Буковина, Вінниччина, Наддні́пряницина, Поку́ття, Полі́сся, Приазо́в'я, Слобожа́ницина.</i></p>	<p>18.22. У неофіційних назвах країн всі слова пишуться з великої літери: <i>Kraj Kwitnącej Wiśni, Kraj Wschodzącego Słońca.</i></p>

<p>§50.8. У назвах адміністративно-територіальних одиниць (автономних областей та округів, а також країв, областей, районів, сільрад тощо) з великої літери пишемо перше слово (або частини складного слова): <i>Гірсько-Бадахшанська автономна область, Баянгол-Монгольський автономний округ, Кóшицький край, Волинська область, Рожищенський район, Новомленівська сільрада.</i></p>	<p>20.29. З малої літери пишуться назви адміністративних одиниць, як сучасних, так і історичних, що виділяються у структурах релігійних і світських: <i>województwo mazowieckie, gmina warszawska, powiat przemyski, ziemia dobrzyńska, ziemia łeczycka, archidiecezja gnieźnieńska, diecezja poznańska, marchia brandenburska.</i></p>
<p>§50.11. Назви вулиць (бульварів, провулків, проспектів), майданів (площ), парків, шляхів (залізничних, морських і т. ін.), каналів, течій (морських) тощо пишемо з великої літери, а їхні родові найменування – з малої: <i>Андріївський узвіз, бульвар Тараса Шевченка, вулиця 295-ї Херсонської Дивізії, Музейний провулок, Львівська площа, майдан Незалежності, Стрийський парк, Житомирська автострада, Придніпровська залізниця, Північний морський шлях, течія Куросіо.</i> Якщо в назвах вулиць, проспектів тощо слова <i>брі́д, вал, ворóта, міст, шлях, яр</i> і т. ін. уже не сприймаються як родові позначення і вони стали частиною власної назви, то їх пишемо з великої літери: <i>Бóричів Тік, Дóбрий Шлях, Козиний Брі́д, Яросла́вів Вал.</i></p>	<p>18.25. З великої літери пишеться однослівні назва і кожне слово в багатослівних назвах районів, вулиць, площ, ринків, садів, парків, бульварів, будівель, пам’ятників, спортивних споруд: <i>Czerniaków, Krzyki, Kurdwanów, Ligota, Powązki, Złote Łany, Żoliborz, Podwale, Rynek Starego Miasta, Cygański Las, Łazienki, Planty, Wały Chrobrego, Barbakan, Hala Arena, Spodek.</i> Якщо власна назва починається з прикметника, всі слова у власній назві пишуться з великої літери: <i>Mysia Wieża, Krzywa Wieża</i> (w Pizie, w Toruniu), <i>Złota Uliczka</i> (Czechy), <i>Piąta Aleja</i> (USA), <i>Czerwony Klasztor</i> (Египт, Словачка), <i>Błękitny Meczec</i> (Туреччина). Якщо родове слово стоїть на початку власної назви, це родове слово пишеться з малої літери, а усі інші слова – з великої: <i>ulica Sławkowska, ulica 3 Maja, ulica Dwóch Mieczycy, ulica Świętego Jana</i> (albo: <i>ulica św. Jana</i>), <i>ulica Księdza Jerzego Popiełuszki, ulica Królowej Jadwigi, ulica Księcia Józefa, ulica Generała Władysława Sikorskiego</i> (albo: <i>ulica gen. Władysława Sikorskiego</i>), <i>ulica Na Niskich Łąkach, cmentarz</i></p> <p>18.25.2. Якщо слово <i>aleja, błonie, boulevard</i> на початку назви стоїть у множині, воно пишеться з великої літери: <i>Aleje Jerozolimskie, Aleje Ujazdowskie. Spotkamy się u zbiegu Alei (lub Alej) i Marszałkowskiej. Przechadzali się Bulwarami Juliusza Słowackiego.</i></p>
<p>§52.1. У назвах історичних подій, епох, календарних періодів і свят з великої літери пишемо перше (або єдине) слово і власні назви: <i>Велика французька революція, Версальський мирний договір, Коліївщина, Львівське збройне повстання</i></p>	<p>18.3. У власних назвах свят усі слова пишуться з великої літери: <i>Gwiazdka, Boże Narodzenie, Nowy Rok, Epifania, Środa Popielcowa, Wielki Czwartek, Wielki Piątek, Wielka Sobota, Niedziela Wielkanocna, Poniedziałek Wielkanocny, Wielkanoc, Święta</i></p>

<p>1848 р., Паризька комуна, Семирічна війна; епо́ха Баро́ко (але стиль баро́ко), епо́ха Відродження, Ренесáнс; День учителя, День пám'яті та примирення, Новий рік, 1 Травня.</p>	<p><i>Wielkanocne, 3 Maja, Zielone Świątki, Boże Ciało, Dzień Matki, Wniebowzięcie, Wszystkich Świętych, Zaduszki, Święto Niepodległości, także Wielki Tydzień.</i> З великої літери пишуться також назви давніх свят: <i>Afrodyzje, Dionizje, Lemuria, Saturnalia.</i> 20.6. Назви історичних подій чи діянь пишемо з малої літери: <i>bitwa grunwaldzka, bitwa pod Grunwaldem, bitwa pod Płowcami, druga wojna światowa, hold pruski, konferencja genewska, kongres wiedeński,</i> Про можливість написання цього типу імен з великої літери з емоційних причин - див. 19.3 . ПРИМІТКА: винятком є назви місяців, які метафорично описують історичні події в сучасній історії Польщі, наприклад, <i>Czerwiec a. Czerwiec '56, Marzec a. Marzec '68, Grudzień a. Grudzień '70,</i> а також <i>Bitwa Warszawska.</i> З великої літери пишемо також образні, описові чи поетичні назви історичних подій чи процесів, напр.: <i>Cud nad Wisłą, Jesień Ludów, Jesień Narodów, Okrągły Stół, Praska Wiosna, Wiosna Ludów (ale: potop szwedzki, aksamitna rewolucja).</i></p>
<p>§52.2. З великої літери пишемо назви політичних, культурних, спортивних та інших заходів міжнародного або загальнодержавного значення: <i>Марш миру, Міжнародний рік дитини; Світовий конгрес українців, Всеукраїнська педагогічна конференція, Біла олімпіада, Кубок УЄФА (футбол), Олімпійські ігри.</i> Назви інших регулярних заходів, що не мають офіційного характеру, пишемо з малої літери: <i>день інформації, санітарний день, суботник, недільник.</i> У назвах державних свят України з великої літери пишемо всі слова: <i>День Конституції України, День Незалежності України, День Соборності України.</i> Назви історичних подій, епох, війн, геологічних періодів тощо, які стали загальними, пишемо з малої літери: <i>греко-перські війни, громадянська війна, хрестові походи, античний світ, доба феодалізму, неоліт, палеоліт, палеозойська ера, середні віки, середньовіччя, трипільська культура.</i></p>	<p>18.14. З великої літери пишеться кожне слово у назвах міжнародних чи національних подій, яким організатори хочуть дати спеціальну назву: <i>Igrzyska XXV Olimpiady, Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, Wielka Pardubicka, Ogólnopolski Konkurs Ortograficzny „Dyktando”, Wyścig Pokoju, Turniej Czterech Skoczni.</i> 20.6. Усі слова пишуться з малої літери у назвах історичних подій: <i>bitwa grunwaldzka, bitwa pod Grunwaldem, bitwa pod Płowcami, druga wojna światowa, hold pruski, konferencja genewska, kongres wiedeński, obrady okrągłego stołu (ale także: obrady Okrągłego Stołu), pokój toruński, porozumienia sierpniowe.</i> 19.3. Але назви <i>Ojczyzna, Kraj, Orzeł Biały, Naród, Państwo, Rząd</i> тощо можна писати з великої літери – з метою підкреслення поваги. З цієї ж причини можна писати з великої літери усі слова у назвах важливих для</p>

	<p>Польщі подій: <i>Powstanie Styczniowe, Powstanie Warszawskie, Unia Lubelska</i>.</p> <p>20.6. З великої літери пишуться назви місяців, які метафорично описують історичні події в сучасній історії Польщі: <i>Czerwiec i Czerwiec '56, Marzec i Marzec '68, Grudzień i Grudzień '70, a także Bitwa Warszawska</i>.</p> <p>Усі слова з великої літери пишуться у переносних, поетичних назвах історичних подій чи процесів: <i>Cud nad Wisłą, Jesień Ludów, Jesień Narodów, Okragły Stół, Praska Wiosna, Wiosna Ludów</i> (але: <i>potop szwedzki, aksamitna rewolucja</i>).</p>
<p>§53.3. З великої букви пишемо назви релігійних свят і постів, а також окремих днів, що стосуються цих періодів: <i>Благовіщення, Великдень, Петра й Павла, Покрова, Різдво; Велєкий піст, Петрівка, Пилипівка, Різдвяний піст, Спáсівка; Страсний тиждень, Страсна п'ятниця</i>.</p>	<p>18.13. З великої літери пишуться усі слова у назвах свят і святкових днів: <i>Gwiazdka, Boże Narodzenie, Nowy Rok, Epifania, Środa Popielcowa, Wielki Czwartek, także Wielki Tydzień</i>.</p> <p>20.7. З малої літери пишуться назви обрядів, звичаїв: <i>andrzejki, dożynki, dyngus, gaik, kupala, mikołajki, oczepiny, turoń, walentynki, zaręczyny</i>.</p>
<p>§54.1. В офіційних складених назвах органів влади, установ і організацій, товариств і об'єднань з великої літери пишемо перше слово і всі власні назви, що входять до складу цих назв: <i>Міністерство освіти і науки України, Рада Європи, Рада національної безпеки та оборони України, Управління освіти Шевченківської в місті Києві державної адміністрації, Прокуратура міста Києва, Апеляційний суд Закарпатської області, Федерація незалежних профспілок України, Збройні сили України, Міжнародна асоціація українців, Національний банк України, Меджліс кримськотатарського народу, Товариство винахідників та раціоналізаторів України, Організація економічного співробітництва і розвитку, Міжнародний валютний фонд</i>.</p> <p>Це стосується також і назв державних установ минулого: <i>Державна дума, Директорія Української Народної Республіки, Зємський собор, Тимчасовий уряд</i>.</p> <p>У назвах найвищих органів влади і державних установ України з великої літери пишемо всі слова: <i>Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України,</i></p>	<p>18.27. З великої літери пишуться усі слова (крім прийменників і слів типу <i>imienia, pod wezwaniem, na rzecz, do spraw, numer, przeciwko</i> тощо) у власних назвах установ, органів влади, шкіл, організацій, товариств, у назвах музичних, художніх і спортивних колективів: <i>Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Trybunał Konstytucyjny, Urząd Rady Ministrów, Izba Lordów, Kancelaria Prezydenta, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Sąd Rejonowy w Białymstoku, Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Warszawie, Szkoła Podstawowa nr 105 w Warszawie, Maanam, Mali Gorzowiacy (zespół taneczny), Legia Warszawa</i>.</p> <p>20.14. Назви установ, органів влади, організацій, заводів, ужитих у значенні загальних назв, пишемо з малої літери: <i>Sprawdziłam oprocentowanie lokat w sześciu bankach. Kupiłam tę książkę w księgarni na uniwersytecie</i>.</p> <p>18.27.1. Правило вживання великої літери поширюється і на назви військових частин, які вважаються власними: <i>1. Pułk Strzelców Podhalańskich albo I Pułk Strzelców Podhalańskich, Dywizjon 303, Batalion</i></p>

<p>Конституційний Суд України, Верховний Суд.</p>	<p><i>Zmotoryzowany im. Westerplatte, 3. Pułk Ułanów Śląskich.</i></p> <p>18.27.2. Усі слова пишуться з великої літери у таких назвах, як: <i>Konwent Seniorów, Konwencja Narodowa.</i></p> <p>18.27.3. Зазвичай з великої літери пишуться власні назви релігійних конфесій: <i>Kościół autokefaliczny, Kościół katolicki, Kościół prawosławny, Kościół protestancki, Kościół zielonoświątkowy, Kościoły wschodnie.</i></p> <p>Деякі з цих термінів набули характеру повної офіційної назви і тому всі слова у них пишуться з великої літери: <i>Kościół Adwentystów Dnia Siódmego</i> (albo: <i>Adwentyści Dnia Siódmego, Polski Narodowy Kościół Katolicki, Starokatolicki Kościół Mariawitów</i> (але: <i>Kościół mariawitów</i>).</p>
<p>§54.3. У назвах наукових і навчальних закладів, театрів, музеїв, колективів тощо перше слово (і всі власні назви) пишемо з великої літери: <i>Національна академія наук України, Національний університет «Острозька академія», Гарвардський університет, Львівська середня загальноосвітня школа № 51 імені Івана Франка, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київський академічний театр ляльок, Музей мадам Тюссо, Меморіальний будинок-музей Дмитра Яворницького, Державний ансамбль народного танцю Грузії.</i></p> <p>З великої літери пишемо перше (або єдине) слово скороченої назви: <i>Будинок учителя (Київський міський будинок учителя), Літературний музей (Одеський державний літературний музей), Український музей (Національний художній музей України).</i></p>	<p>18.27. З великих літер пишемо індивідуальні назви установ, органів влади, установ, шкіл, організацій, товариств, назви музичних, художніх і спортивних колективів. З малої літери пишуться прийменники, сполучники, назви, що виступають у цих назвах: <i>imienia, pod wezwaniem, na rzecz, do spraw, numer, przeciwko</i> тощо: <i>Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Trybunał Konstytucyjny, Urząd Rady Ministrów, Izba Lordów, Kancelaria Prezydenta, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Sąd Rejonowy w Białymstoku, Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Warszawie Elektryczne Gitary, Ich Troje, Maanam, Mali Gorzowiaczy (zespół taneczny), Legia Warszawa,</i></p> <p>але: <i>Już czwarty sejm zajmuje się emeryturami i rentami.</i> Тут слово <i>sejm</i> вживалося як загальнонавживане. Так само слова <i>senat</i> і <i>izba</i> можуть використовуватися як загальні слова: <i>Miasto ma siedem szkół podstawowych, dwa banki, dwa kina i jeden szpital.</i> Слова <i>szkoła podstawowa, bank, kino, szpital, biblioteka</i> вжиті як загальні назви.</p> <p>Пор. 20.14.</p> <p>18.27.1. Правило вживання великої літери поширюється і на назви військових частин, які вважаються власними: <i>1. Pułk Strzelców Podhalańskich albo I Pułk Strzelców</i></p>

	<p><i>Podhalańskich, Dywizjon 303, Batalion Zmotoryzowany im. Westerplatte.</i> Але: <i>Służyłem już w czterech pulkach.</i> Слово <i>pulk</i> вжито тут як загальна назва. 18.27.2. Завжди з великої літери пишуться слова у назвах таких установ, як: <i>Konwent Seniorów, Konwencja Narodowa.</i> 18.27.3. Як правило, з великої літери пишеться слово <i>Kościół</i> у значенні установи, організації та всіх віруючих, тоді як супровідні терміни конфесійних фракцій і ритуалів пишуться з малої літери, напр.: <i>Kościół autokefaliczny, Kościół katolicki, Kościół prawosławny, Kościół protestancki, Kościół zielonoświątkowy, Kościoły wschodnie.</i> Деякі з цих термінів набули характеру їхньої повної офіційної назви і тому повністю пишуться великими літерами, напр.: <i>Kościół Adwentystów Dnia Siódmego</i> (або: <i>Adwentyści Dnia Siódmego</i>), <i>Polski Narodowy Kościół Katolicki, Starokatolicki Kościół Mariawitów</i> (але: <i>Kościół mariawitów</i>).</p>
<p>§54.4. У назвах промислових і торгових підприємств, фінансових організацій, товариств, фірм, організаційно-правових форм тощо початкове слово, що є складником цих назв, пишемо з великої літери. Так само пишемо перше слово взятої в лапки символічної (умовної) назви та власні назви: <i>Київська фабрика іграшок, Харківський тракторний завод, Виробниче акціонерне товариство «Поліграфкнига», Публічне акціонерне товариство «Вінницький універмаг», банк «Південний», Центральний автовокзал, Комунальне підприємство «Київблагоустрій», Садове товариство «Лісова поляна», Об'єднання співмешканців багатоквартирних будинків «Наш дім».</i> §54.5. У назвах, що складаються із родового найменування і найменування в лапках, родове найменування пишемо з малої літери, у найменуванні в лапках з великої літери пишемо перше (або єдине слово) і власні назви: <i>видавництво «Ранок», готель «Дніпрó», завод</i></p>	<p>18.26. З великої літери пишуться однослівні власні назви підприємств і приміщень, а також усі слова у таких багатослівних назвах: <i>Delikatesy, Jubiler, Lechia, Lot, Orbis, Polar, Jama Michalika, Karczma Słupska, Kawiarnia Literacka, Księgarnia Naukowa.</i> 18.26.1. Слова, що входять до власної назви, кафе, готелю, аптеки, книгарні, магазину, бару, виноробні, пишуться з великої літери, але якщо слово <i>кафе, готель</i> тощо перед власною назвою підприємства, приміщення є лише узагальнювальною (родовою) назвою, пишемо його з малої літери: <i>apteka Pod Orlem, bar Flisak, hotel Pod Różą, kawiarnia Kryształowa, kino Rialto, księgarnia U Trzech Panów, schronisko Murowaniec, sklep Orient, spichrz Pod Jeleniem, winiarnia Bachus, zajazd U Kmicica,</i> або: <i>apteka „Pod Orłem”, bar „Flisak”, hotel „Pod Różą”, kawiarnia „Kryształowa”, kino „Rialto”, księgarnia „U Trzech Panów”, schronisko „Murowaniec”, sklep</i></p>

<p>«Фарма́к», кінотеа́тр «Ки́ївська Русь», магазин «Яросла́в», оркестр «Віртуозі Киє́ва», рестора́н «Либідь», спортивний клуб «Со́кіл», фірма «І́мідж».</p>	<p>„Orient”, spichrz „Pod Jeleniem”, winiarnia „Bachus”, zajazd „U Kmicica”.</p>
<p>§54.7. Назви сайтів, мереж, пошукових систем тощо без родового слова пишемо з малої літери (<i>тві́ттер, гугл</i>); назви з родовим словом пишемо з великої літери та в лапках (<i>пошуко́ва систе́ма «Гугл», енциклопе́дія «Вікіпе́дія», мере́жа «Фейсбук», систе́ми о́бміну повідо́мленнями «Вай́бер», «Телегра́м»</i>); найменування сайтів, ужиті як назви юридичних осіб, пишемо з великої літери та без лапок (<i>РНБО ввела санкції проти Я́ндексу</i>).</p>	<p>18.18 Назви мов програмування, програм і комп’ютерних систем (а також їх операційних копій) пишуться з великої літери, незалежно від того, чи є вони загальноживаними словами чи звуковими скороченнями: <i>Algol, Cobol (a. COBOL), Fortran (a. FORTRAN), Lisp, Norton Commander, Novell, Pascal, Simula, Windows, Word</i>.</p>
<p>§55.3. Назви художніх, наукових праць, творів мистецтва, документів, газет, журналів тощо беремо в лапки, і в них перше (або єдине) слово пишемо з великої літери: <i>по́ема «Енеї́да», рома́н «Сто ро́ків самотності», підру́чник «Істо́рія Украї́ни», бала́ет «Лебедине о́зеро», картина «Запоро́жці пишуть листá туре́цькому султа́нові», кінофі́льм «Бен Гур», о́пера «Трави́ата», пі́сня «Стоїть го́ра висо́кая», скульпту́ра «Мисли́тель», програ́ма «Партне́рство зара́ди миру», газе́та «Літе́ратурна Украї́на», журна́л «Все́світ».</i></p>	<p>18.15. У назвах газет, журналів, а також у назвах серійних видань усі слова пишуться з великої літери (крім прийменників і сполучників, що входять до цих назв): <i>Gazeta Wyborcza, Życie Warszawy, Tygodnik Powszechny, Polityka, Zwierciadło, Kobieta i Życie, Państwo i Prawo, Tytu Broni i Uzbrojenia</i>.</p> <p>Це ж правило стосується назв журналів і серійних видань, які не є відмінюваними. Раніше у таких назвах велику літеру потрібно було писати тільки у першому слові, але рішенням Ради польської мови від 8 грудня 2008 р. написання таких назв було уніфіковано. Тому потрібно писати: <i>Po Prostu, Żyjmy Dłużej, Mówią Wieki, Dookoła Świata, A To Polska Właśnie. Prenumeruję Żyjmy Dłużej i Mówią Wieki</i>.</p> <p>18.16. З великої літери пишеться перше слово в одно- і багатослівних назвах літературних і наукових творів (книг, дисертацій, статей, віршів, пісень, фільмів, п’єс), у назвах їх розділів, у назвах художніх творів, мовних пам’яток, прокламацій, декларацій, законів, благодійних і санітарних акцій, бойових дій:</p> <p><i>Biblia, Koran, Talmud, Noce i dnie, Ziemia obiecana, Postoje pamięci, Przekroczyć próg nadziei, Historia języka polskiego, Powrót taty, Stepy akerskie, Oda do młodości, Polały się łzy..., Rozmowa z piramidami, W pamiętniku Zofii Bobrowskiej, Sokrates tańczący, Który skrzywdziłeś, O mej</i></p>

	<p><i>poezji; Bogurodzica, Podaruj dzieciom słońce, Reklama dzieciom, Znicz.</i></p> <p>Винятки: <i>Stary Testament, Nowy Testament, Magna Charta Libertatum oraz Pismo Święte, Biblia Tysiąclecia</i>, a także tytuły ksiąg biblijnych: <i>Księga Liczb, Księga Psalmów, Księga Powtórzonego Prawa, Dzieje Apostolskie</i>. Усі слова у цих назвах пишуться з великої літери. У назвах музичних творів родову назву пишемо з малої літери: <i>symfonia Pastoralna, nokturn Es-dur, sonatina a-moll, IX symfonia Beethovena, sonata Księżycowa</i>.</p> <p>Повні власні назви законів пишуться з великої літери: <i>Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich</i>.</p> <p>Скорочені назви пишуться малими літерами: <i>ustawa antyalkoholowa, ustawa o nieletnich</i>.</p>
<p>§56. З великої літери пишемо перше слово офіційних назв найвищих державних посад та посад керівників міжнародних організацій: <i>Генеральний прокурор України, Генеральний секретар ООН, Голова Верховної Ради України, Президент Сполучених Штатів Америки, Президент України, Прем'єр-міністр Канади</i>.</p> <p>Примітка 3. Назви посад міністрів, послів, президентів академій тощо в офіційних документах, а також для підкреслення урочистості можна писати з великої літери: <i>Міністр освіти і науки України, Посол Республіки Польща, Президент Національної академії наук України</i>.</p>	<p>18.28. Хоча з малої літери пишуться назви сучасних та історичних посад, звань, а також наукових звань і професійних посад (prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, premier, wojewoda śląski, profesor Uniwersytetu Łódzkiego), але у назви урядових одноосібних посад у правових документах усі слова пишуться з великої літери: <i>...akceptuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej; Rzecznik Praw Obywatelskich ma uprawnienia w zakresie...</i></p> <p>Однак, згідно зі звичаєм, великі літери можуть використовуватися для згаданих назв у текстах іншого призначення, за умови, якщо назва стосується певної особи і використовується у повній формі: <i>Dziś Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej odwiedził nasze miasto; Jan Kowalski został powołany na stanowisko Wojewody Koszalińskiego</i>.</p>
<p>§57. 1. У назвах орденів, медалей, відзнак з великої літери (крім родових найменувань на зразок <i>орден, медаль, відзнака</i> тощо) пишемо перше слово і власні назви: <i>орден Держави, орден Князя Ярослава Мудрого, орден Княгині Ольги I, II, III ступенів, орден Свободи, відзнака Міністерства внутрішніх справ України – нагрудний знак «За безпеку народу», відзнака Президента України – Хрест Івана Мазепи</i>.</p>	<p>18.30. Однослівні назви нагород пишуться з великої літери: <i>Felix, Nike, Nobel, Oscar, Pulitzer</i>.</p> <p>18.29. З великої літери пишуться назви орденів, медалей і відзнак, якщо у назві є прикметник (у Наз. відм.) або іменник (у Род. відм.) <i>Virtuti Militari, Order Orła Białego, Order Legii Honorowej, Order św. Stanisława (a. Order Świętego Stanisława), Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (Polonia Restituta), Krzyż Pamiątkowy</i></p>

<p>Якщо таку назву взято в лапки, то з великої літери пишемо:</p> <p>1) перше слово та власну назву: орден «За доблесну шахтарську працю», орден «Мати-героїня», медаль «За військову службу Україні», медаль «За врятоване життя»;</p> <p>2) усі слова власної назви: <i>орден «Золота Зірка».</i></p> <p>2. Назви спортивних нагород пишемо з малої літери: <i>золота (срібна, бронзова) медаль, олімпійська медаль. Так само: закінчити школу із золотою (срібною) медаллю.</i></p> <p>3. У назвах премій перше слово і власні назви в них пишемо з великої літери: <i>Державна премія України в галузі науки і техніки, Державна премія України імені Олександра Довженка, Національна премія України імені Тараса Шевченка, Нобелівська премія.</i></p>	<p><i>Monte Cassino, Krzyż Zasługi, Śląski Krzyż Powstańczy, Medal Wojska Polskiego, Medal Lilienthala, Medal Fieldsa, Góraska Odznaka Turystyczna, Wzorowy Uczeń, Nagroda Artystyczna Miasta Lublin.</i></p> <p>Якщо слово <i>nagroda</i> є загальною назвою, а назва нагороди стоїть у Наз. відм., слово <i>nagroda</i> пишеться з малої літери: <i>nagroda Złota Palma.</i></p>
---	--

Чи достатніми є правила вживання великої і малої літер, представлені в офіційних кодифікаційних виданнях у практиці складання текстів, а також у практиці перекладу? У попередніх параграфах цього дослідження зазначено, що кодифікаційні зміни у сучасній українській мові фіксуються виданням «Українського правопису» 2019 року. Кодифікаційні зміни у сучасній польській мові можуть затверджуватися рішеннями Ради польської мови при Президії Польської академії наук. Надалі такі зміни мають бути внесені до офіційних словників, довідників.

Але як в українському, так і в польському суспільстві ситуація із дотриманням правописних правил, зокрема правил вживання великої і малої літери не є застиглою, незмінною. У практиці застосування цих правил час від часу з'являються досить частотні відхилення від кодифікаційних норм, хоча це не свідчить про незнання цих норм або про небажання їх дотримуватися. Значний вплив тут справляють екстралінгвістичні чинники. Носії польської мови особливо активно обговорюють присутні правописні проблеми, зокрема цьому сприяє діяльність Poradni Językowej PWN [73]. Важливу роль відіграють

мовознавчі дослідження, які стосуються проблем дотримання правописних правил у функціонуванні польської мови.

Покажемо, на наш погляд, є дослідження авторок статті «Wielka litera w tekstach urzędowych. Wybrane problemy związane ze stosowaniem kryterium znaczeniowego». Жембка-Волак М. і Капрон-Харжинська І. зазначають, що існує необхідність не стільки у модифікації наявних правописних правил, скільки поширення їх на конкретні випадки. На їхню думку, про це свідчить, зокрема, зміст документа «Великі та малі літери в текстах ЄС – висновки Робочої групи Ради з питань вживання мов Союзу при Мовній раді». Це висновки Робочої групи з питань співпраці з перекладачами Ради з питань польської мови ЄС, зроблені на засіданні Орфографічної та анотаційної комісії Ради польської мови 2 грудня 2005 року з доповненнями від 30.12.2005.

Причинами розбіжностей у практиці застосування правил виступають зокрема: вплив англійської орфографії; неусталеність у принципах трактування термінів як власних назв; непослідовність у застосуванні стилістичного принципу у написанні слів з великої літери. Досить часто носіям польської мови буває важко розрізнити статус назви – чи є вона власною, чи використовується як загальна.

Жембка-Волак М. і Капрон-Харжинська І. наводять правило 20.29, що міститься у PWN, згідно з яким з малої літери пишуться назви адміністративних одиниць, як сучасних, так і історичних, що виділяються у структурах релігійних і світських. Але в офіційних польських текстах це правило нерідко порушується, до прикладу: *W Województwie Śląskim – na powierzchni 12294 km², tj. 3,9% powierzchni kraju – zamieszkuje 4865,5 tys. osób, co stanowi 12,6% ludności Polski. Województwo posiada najwyższą w kraju gęstość zaludnienia, która wynosi 396 osób/km² i jest ponad trzykrotnie wyższa od średniej krajowej wynoszącej 124 osoby/km² ; Do zadań i kompetencji Skarbnika Województwa należy realizacja zadań Skarbnika Województwa, głównego*

księgowego budżetu Województwa oraz głównego księgowego Urzędu, w tym w szczególności... [61, с. 46-60, с.49]

Далі у статті зазначено, що різниця у використанні великих чи малих літер у таких назвах залежить від того, чи використовуються згадані назви як назви адміністративних районів (тоді малі літери) чи як назви органів місцевого самоврядування (тоді великі літери). І пересічним носіям польської мови визначити цю різницю буває досить непросто. Посилаючись на мовознавця Яна Гженю, авторки згаданої вище статті зауважують, що дійсно, у правилах польської орфографії виписано правила щодо правопису назв адміністративних районів. Але немає правил, в яких мова йде про правопис чинних одиниць місцевого самоврядування у Польщі після 1990 року, що з'явилися як втілення ідеї демократичної держави та результат процесів політичної модернізації з посиланням на європейські стандарти. Авторки статті пропонують визнати чинним написання з великих літер назв одиниць місцевого самоврядування, які мають статус юридичної особи. І назви офіційних посад у гмінах, воєводствах варто записувати таким чином: *Wójt Gminy Szubin, Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Wojewoda Pomorski*. Жембка-Волак М. і Капрон-Харжинська І. схиляються до думки, що лінгвісти, які займаються унормуванням вживання польської мови, мали б урахувати той факт, що у свідомості користувачів мови відбуваються певні зміни і це мусить впливати на формування орфографічних норм. Визнання непорушності правил орфографії призводить до все більшої розбіжності між результатами кодифікації мови та її вживанням [61., с.51-52].

Специфічною для польської мови є ситуація, коли назва регіону, воєводства, яка у повній формі складається з іменника і прикметника, може використовуватися у формі тільки прикметника. Якщо у повній формі назва регіону, воєводства містить слова, що пишуться з малої літери (np. *IMiGW wydał dla regionu łódzkiego ostrzeżenia drugiego stopnia przed burzami*), то назва регіону, воєводства у формі прикметника зазвичай записується з великої

літери (np. *wypadek w Dolnośląskiem, karambol w Opolskiem, dramat w Lubuskim, bezpieczny weekend w Śląskiem*). Для порівняння: *Śnieg w Świętokrzyskiem. Awarie i tysiące odbiorców bez prądu. Prawie 11 tys. odbiorców w województwie świętokrzyskim nie miało w poniedziałek po południu energii elektrycznej – poinformowały oddziały PGE Dystrybucja*. Пропозиція авторок статті: Поява в ужитку варіантних назв іменників воєводств потребує нормативного вирішення – передусім з огляду на регулярність творення, економічність і поширення у використанні. Виправданим є також обмеження прийняття новотворів формами орудного відмінка та місцевого відмінка, написання яких не суперечить чинним орфографічним нормам 18.16 і 18.22 [61, с.54].

Зауважимо, що для носіїв української мови вживання подібних скорочених прикметникових назв є нетиповим. Тому при перекладі з польської мови, слідуючи необхідності дотримуватися норм мови перекладу, варто буде скорочені прикметникові назви воєводств передавати назвами повними і записувати власну назву воєводства з великої літери.

Авторки згаданої вище статті звертаються також до аналізу вживання великої літери у назвах програм, проєктів, що фінансуються відповідними установами. Вони зазначають, що для назв таких програм, проєктів носії польської мови застосовують правило, згідно з яким з великої літери можна писати скорочені назви установ та їхніх підрозділів, повна назва яких згадується раніше, наприклад: *Instytut Języka Polskiego zatrudnia 60 osób. W Instytucie prowadzone są badania nad stanem współczesnej polszczyzny* (або: *W instytucie prowadzone są badania nad...*). Також це стосується скорочених назв організацій та назв книг, повна назва яких була згадана раніше. Але при цьому автори текстів не дотримуються вимоги обов'язкового використання у тексті повної назви програми перед вживанням короткої назви. І частотними є випадки такого вживання скорочених назв: *Dla wszystkich programów operacyjnych zadania Instytucji Audytowej wykonuje Generalny Inspektor Kontroli*

Skarbowej, którego funkcję pełni sekretarz lub podsekretarz stanu w Ministerstwie Finansów. Instytucja Audytowa jest niezależna od Instytucji Zarządzających, Instytucji Pośredniczących, Instytucji Pośredniczących II stopnia oraz Instytucji Certyfikującej.

Жембка-Волак М. і Капрон-Харжинська І. зазначають, що вживання великих літер, є не лише ознакою незнання орфографічних правил чи вільної їх інтерпретації, але й сигналом прогресивної зміни функції великих літер, в якій вони сьогодні замінюють лапки в їхній розрізнявальній функції.

Таким чином, крім своєї основної семантичної функції, великі літери починають виконувати додаткову функцію, а саме функцію формального відокремлення послідовності сегментів. За цим явищем слід спостерігати, оскільки в майбутньому може виникнути необхідність вживати певних заходів для стандартизації у цій сфері [61, с.58].

Немає сумніву, що подібні дослідження матимуть вплив, зокрема, і на Рішення Ради польської мови, і на матеріали словників, довідників. Але уже сьогодні вони є важливими для перекладачів, які мають враховувати у своїй діяльності реалії функціонування правописних норм у мовленнєвих практиках.

Отже, попри значну подібність у правилах вживання великої і малої літер у польській і в українській мовах, існують і певні розбіжності. Вони стосуються написання окремих вітонімів (зокрема низки антропонімів, теонімів, міфонімів, релігійонімів, етнонімів); прагматонімів (зокрема зокрема архектуронімів, комерціонімів, хрематонімів, порейонімів, товаронімів), ідеонімів (зокрема артійонімів, бібліонімів, геронімів, поетонімів, хрононімів). Для носіїв польської мови характерною є певна непослідовність у застосуванні згаданих правил, що спричинюється неусталеністю у принципах трактування термінів як власних назв, непослідовністю у застосуванні стилістичного принципу у написанні слів з великої літери тощо. Важливою вимогою до процесу перекладу текстів є вимога дотримання правописних норм мови

перекладу у перекладеному тексті. Тому розбіжності у правилах вживання великої і малої літер, розбіжності у використанні цих прави особливо у польській мовленнєвій практиці, мають обов'язково враховуватися перекладачами, які працюють з мовною парою «польська мова – українська мова».

Особливу роль у здійсненні перекладацької діяльності відіграють дослідження і пропозиції щодо функціонування великої і малої літер у польських і в українських текстах такої сфери діяльності, як релігійна. Надалі звернемося до аналізу згаданих пропозицій і до аналізу відповідних перекладів з польської мови українською.

3. ВЕЛИКА і МАЛА ЛІТЕРИ У РЕЛІГІЙНИХ ТЕКСТАХ.

ПРАВОПИСНІ НОРМИ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

3.1. Велика і мала літери у релігійних текстах української мови

Браїлко Ю., досліджуючи експресивно-стилістичне навантаження графем в українському дискурсі від кінця XIX ст. до сьогодення, зауважує, що в академічних українських правописах параграф про велику літеру у власних назвах з'явився лише 1945 р. У редакціях 1921, 1928, 1933 рр. про такі норми не йшлося [6, с. 151]. А на практику вживання великої і малої літери у сфері релігійної лексики свого часу значний тиск вчинила політика більшовиків. Так, до 1920-х років «Божі назви та назви празників», як називає такі лексеми Іван Огієнко, писали з великої літери. З утвердженням влади більшовиків сформувалася тенденція до написання таких назв з малої літери. Браїлко Ю. наводить низку прикладів («Ви **бога** скинули і зрабували землю <... >»; «<... > миле й гарне обличчя, наче на тебе прекрасна **богоматір** дивиться»; «Тільки по-своєму скажіть, не цитуйте **біблії**...») і стверджує, що така правописна політика, не затверджена, до речі, ніякими нормами, була демонстрацією поширюваного в СРСР войовничого атеїзму [6, с. 152-153].

А вже в «Українському правописі» 1060 року представлено правило про написання назв релігійних свят і постів із малої літери: *різдво, покрова, великий піст, курбан-байрам, щоправда*, з винятками: “<...> але: *Петра і Павла, Маковія, Теплою Олексі, Івана Купала*” [44, с.61]. І це знайшло відображення у тогочасних українських текстах, тобто статус сакральних лексем було понижено. І тільки у літературі української діаспори традицію написання релігійних власних назв із великої літери було збережено [6, с.153].

Як зазначає Браїлко Ю., у другій половині 80-х рр., внаслідок позитивних змін в українському суспільстві, і орфографічна практика почала зазнавати зрушень. «Український правопис» 1990 року закріпив тенденцію щодо написання з великої літери релігійних лексем, яка формувалася у періодичних виданнях України. Так, у згаданому «Правописі» було виписано

правила вживання великої літери у написанні назв культових книг, теонімів (*Бог, Син Божий, Святий Дух*), агіонімів (*Богоматір*), релігійних свят і постів [6, с.154].

У наш час, коли в житті українського суспільства зростає роль релігії, церкви, коли активізувалася діяльність релігійних видавництв, інтернет-медіа, активізувалося дослідження релігійного стилю сучасної української мови, зокрема кодифікації релігійної лексики.

Ципердюк О.Д. звертається до проблем кодифікації релігійної лексики, аналізує ті зміни щодо згаданої кодифікації, які представлені в «Українському правописі» 2019 року, і порівнює ці зміни із рекомендаціями Термінологічно-правописного порадики для богословів та редакторів богословських текстів для видань Українського Католицького Університету (2005) [39]. Авторка статті зазначає, що нова редакція зберегла ті релігійні назви, які були в попередній; доповнила ілюстративний матеріал у багатьох параграфах словами релігійного змісту; додала примітки, які стосуються правопису суто релігійних номінацій; представила в окремому параграфі вживання великої літери в назвах, пов'язаних із релігією, суттєво доповнивши, деталізувавши, краще систематизувавши правила [Ципердюк, с.15] [48, с.15-19]. На думку Ципердюк О.Д., в основному укладачі «Українського правопису» 2019 врахували рекомендації фахівців, церковну практику, однак низку незгодженостей науковиця зауважує.

Так, в «Українському правописі» 2019 року правила щодо назв, пов'язаних із релігією, викладено в окремому параграфі – §53. Цей новий параграф містить 8 пунктів, з примітками. Правописні норми щодо вживання великої і малої літер суттєво доповнено, деталізовано. Скажімо, це стосується імен богів у різних народів, засновників релігій, християнських апостолів, святих, пророків. Виокремлено особливості написання найменувань осіб Святої Трійці (*Бог Отець, Бог Син, Бог Дух Святий*), інших назв Бога (*Всевишній, Господь, Спаситель, Творець*), Богородиці, а також похідних від

них присвійних прикметників (*слава Божя, воля Господня, Божий промисел*) [45, с. 82]. Також параграф містить правила щодо назв релігійних свят, постів а також окремих днів, що стосуються цих періодів: *Благовіщення, Великдень, Петра й Павла, Покрова, Різдо; Великий піст, Петрівка, Пилипівка, Різдва́ний піст, Спасівка; Страсний тиждень, Страсна п'ятниця*) [45, с. 82]. Представлено правила щодо вживання великої і малої літер у назвах церков, монастирів – рекомендовано з великої літери писати перше слово назв церков: *Вірменська апостольська церква, Римо-католицька церква* тощо [45, с. 83]. Хоча, як зауважує Цепердюк О.Д., фахівці у сфері релігійних текстів, теологи-практики наполягають на тому, що в офіційних повних назвах церков усі слова потрібно писати з великої літери: *Українська Автокефальна Православна Церква, Українська Греко-Католицька Церква, Римо-Католицька Церква в Україні, Українська Православна Церква Київського Патріархату, Українська Православна Церква* [26]. Також Цепердюк О.Д. вважає, що укладачам «Українського правопису» 2019 варто було більш детально подати правопис назв книг Святого письма. Якщо в «Українському правописі» 2019 подано перелік назв – *Біблія, Євангеліє, Новий Завіт (Заповіт), Псалтир, Святе Письмо, Старий Завіт (Заповіт), Коран, Тора* [45, с.82] – то його варто було б доповнити такими власними назвами, як *Послання апостола Павла, Перша книга Хронік, Книга Ісаїя* тощо [48, с. 17]. Неунормованим ні в «Українському правописі» 2019, ні в «Термінологічно-правописному поради́нику для богословів та редакторів богословських текстів для видань Українського Католицького Університету» залишилося написання найменувань християнських таїнств. У поради́нику йдеться тільки про назви одного таїнства (таїнство Причастя, таїнство Євхаристії, пресвята Євхаристія, святе Причастя, Причастя, Святі Тайни, Тіло і Кров Христово) [39, с.78-79], а в «Українському правописі» 2019 ця проблема залишена поза увагою, хоча назви інших таїнств активно вживаються у відповідних текстах – і досить часто у різних варіаціях щодо великої і малої літер.

Порівнює Цепердюк О.Д позиції укладачів обох видань щодо малої літери у стійких зворотах. Якщо «Український правопис» 2019 пропонує «В усталених словосполученнях, які передають емоційну оцінку розмовного спілкування на зразок: *бог зна коли* (невідомо коли), *господь з тобою* (вами) (здивування, заперечення, докір) <...> слова *бог, господь* пишемо з малої букви, крім випадків, коли слова *Боже, Господь* є звертанням до Бога» [45, с. 82], то у термінологічному порадику УКУ зауважено: «В усталених виразах слова *Бог, Господь* пишемо з великої літери: *Боже помози; дай Боже здоров'я; дякувати Богові; Господи помилуй*, але: бог Мамона обплутав» [39, с. 78]. Такому порівнянню підлягають і позиції обох видань щодо займенників, вжитих замість слів *Бог, Господь, Богородиця* тощо. В «Українському правописі» 2019 така вимога: «У церковних і релігійних текстах з великої букви пишемо займенники, вжиті замість слів *Бог, Божий: Блажен муж, що боїться Господа, що заповіді Його любить!* (Біблія); *Нехай святиться ім'я Твоє* (Біблія) [45, с. 82]. У «Термінологічно-правописному порадику» вимога інша: «В науковій літературі та в перекладах Святого Письма і творів святих Отців особові, вказівні та зворотні займенники всіх відмінків, які вживаються по відношенню до Бога та Богородиці, пишемо з малої літери» [39, с. 78].

Отже, незважаючи на суттєвий рух уперед щодо кодифікації правопису релігійної лексики, розбіжності в «Українському правописі» 2019 і в довідниковій літературі є. А це призводить до розбіжностей у вживанні великої і малої літер і відповідних текстах. Порівняймо:

1. «*Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ) – Східна Католицька Церква, яка перебуває в повній єдності з Апостольським Престолом*» [46].

2. «*Українська греко-католицька (уніатська) церква виникла внаслідок укладення Берестейської церковної унії, яка була підписана окремими православними ієрархами України та Білорусії з Ватиканом у 1596 р.*» [46].

3. «В сільських місцевостях Галичини, коли застали когось за роботою, кажуть «Дай, Боже, щастя», у відповідь чують: «Дай, Боже, й вам». Відказують також «Дай, Боже, здоров'я»» [47].

4. «Дай боже, щоб після того, як все-все-все закінчиться, до 2035 року нас було 30 мільйонів» [14].

Досліджуючи порушення правил уживання великої і малої літер у сучасних українських друкованих ЗМІ, Чепурко К.І. зауважує, що в назвах понять релігійної сфери зустрічається багато відступів від чинних норм. У статті наведено низку прикладів, які демонструють надмірне, з погляду чинного правопису, використання великої літери в найменуваннях релігійних понять. Зокрема, з великої літери можуть писати саме слово **церква** у значенні певного релігійного напрямку, відгалуження, неофіційні назви самих цих церков, наприклад: «До об'єднання православних **Церков** в Україні; глава Римо-Католицької **Церкви**; молитися за **Церкву**; назви церковних відправ: ...рекомендувати УПЦ МП відправляти **Богослужіння** українською мовою на всіх теренах України; ...під час св. **Літургії** у церкві св. Миколая». Наведено також приклади випадків позанормативного вживання малої (замість великої) літери, наприклад: «А десь скоро після **різдва** й залишилася в його домі; Настав **великий піст**».

Відсутність єдиних правил написання – з великої чи з малої літери – характеризує також уживання найменувань найвищих посадових осіб у церковній ієрархії. Так, написання з великої літери таких назв посадових осіб церкви, як кардинал, митрополит, єпископ, «Український правопис» 2019 року не передбачає. Але у мові ЗМІ практика вживання великої літери у подібних випадках досить частотна: «Яке завдання стояло перед **Митрополитом Осипом Сліпим**...?; ... Але не забуваймо, що Церква існує в суспільстві. ...його висвятив на **Єпископа Патріарх Осип Сліпий**» [49, с.185-186].

Отже, певна неусталеність конфесійного стилю в українській мові, спричинена тим, що тяглість його було перервано за часів радянської влади, є

причиною того, що у текстах конфесійного стилю носії української мови відчують певну нечіткість, непослідовність у формулюванні правил вживання великої літери. Найбільшою мірою це стосується офіційних назв церков, найменувань вищих посадових осіб у церковній ієрархії, стійких зворотів зі словами *Бог, Господь*, займенників, які у релігійних текстах використовуються замість слів *Бог, Богородиця* тощо. Це призводить до розбіжностей у вживанні великої і малої літер і відповідних текстах і є джерелом потенційних помилок у перекладах текстів релігійного спрямування.

3.2. Правила правопису релігійної лексики у польській мові

Як зазначено вище, носії польської мови, мовознавці, члени Ради польської мови при Президії Польської академії наук доволі активно залучені до процесу обговорення правил польської орфографії, зокрема правил вживання великої і малої літер.

21 січня 2003 року, 25 лютого 2003 року та 25 березня 2003 року відбулися засідання робочої групи Комісії релігійної мови Ради польської мови при Президії Польської академії наук, на яких як члени комісії, так і гості, запрошені як експерти в галузі орфографічних норм. Метою зустрічей була не зміна чинних правописних норм, а представлення пропозицій щодо унормування правопису релігійної лексики, уточнення деяких правил, а іноді й додаткового обґрунтування існуючих норм. Вважалося бажаним обмежити використання великих літер, але зберегти можливість їх використання з ввічливих, емоційних причин або для підкреслення особливої важливості.

Незначні зміни до порядку внесла Комісія з релігійних мов на своєму 5-му засіданні 6 листопада 2003 року. Потім пропозиції щодо нормативних рішень обговорювалися на 2-му засіданні Ономастично-орфографічної комісії, що відбулося 16 січня 2004 року у Варшаві, а також на 3-му засіданні Ономастично-правописної комісії, яке відбулося 5 березня 2004 року у

Варшаві. Під час обговорення також було внесено ряд змін. Запропоновані домовленості були узгоджені з Науковою радою Конференції єпископату Польщі та Комісією богослужіння та дисципліни таїнств єпископату Польщі. Рада польської мови при Президії Польської академії наук на своєму пленарному засіданні 7 травня 2004 р. затвердила правила вживання великої і малої літер при написанні релігійних лексем, навівши чітку їх класифікацію [65].

2. Правописне оформлення

2.1. Назви святих таїнств

Назви святих таїнств, напр.: *chrzest*, *bierzmowanie*, *komunia*, зазвичай пишуться з малої літери (винятки: *Eucharystia*, *Najświętszy Sakrament*, *Przenajświętszy Sakrament*). Також можна використовувати велику літеру з релігійних причин, наприклад, як синонім *Najświętszego Sakramentu*, або з емоційних причин, наприклад, як назву церемонії, яка є важливою подією в житті людини, напр. *Pierwe Święte Przechyście / I Komunia Święta*, *Chrzest Święty*, *Konfirmacja* (у протестантів).

2.2. Назви літургійних періодів

Назви літургійних періодів зазвичай пишуться з малої літери, наприклад: *advent*, *post*, *oktawa* (виняток: *Wielki Tydzień*). Однак також можна використовувати велику літеру, особливо в релігійних текстах.

2.3. Назви свят

Назви свят пишемо з великої літери (усі частини назви), напр.: *Boże Narodzenie*, *Wielkanoc*, *Środa Popielcowa (Popielec)*, *Wniebowzięcie*, *Boże Ciało*, *Zielone Świątki*, *Zaduszki*, *Dzień Zaduszny*, *Zmartwychwstanie*, *Poniedziałek Wielkanocny*, *Wielki Czwartek*, *Wielki Piątek*, *Wielka Sobota*. Слова: *święto*, *dzień*, але пишуться з малої літери, якщо вони не є невід'ємною частиною назви (якщо їх можна опустити і назва буде зрозумілою), тоді вживаємо велику літеру: *Boże Narodzenie*, *Wielkanoc*, *dzień Wszystkich Świętych* але *Dzień Zaduszny* (якщо йдеться про Великодні свята, то обидва слова

пишемо з малої літери, бо це перифраза Великодня). Ми пишемо слово *Wigilia* з великої літери як назву дня, що передує *Різдву*, і *wigilia* з малої літери, коли це означає назву вечері, вечірки або як назву дня, що передує іншому дню. Слово *gwiazdka*, яке може бути як назвою святкового (святкових) днів, так і назвою звичаю, в обох значеннях пишеться з малої літери через відтінок розмовності. Назви обрядів, ігор та звичаїв, пов'язаних із певним святом, пишемо з малої літери, напр.: *andrzejki*, *mikołajki*, *rawelki*, *dyngus*.

Такі назви, як: *pierwszy piątek miesiąca*, *szabat* пишуться з малої літери, як і *niedziela*.

2.4. Назви санів, титулів, церковних посад

Зазвичай ми пишемо ці імена з малої літери, наприклад: *ojciec*, *ksiądz*, *papież*, *biskup* (окрім випадкових текстів, листів тощо - тоді ми використовуємо велику літеру з ввічливих чи емоційних причин). Ми пишемо *святий отець* з малої літери, але дозволено вживати велику літеру з емоційних причин, тобто *Ojciec Świąty*. Повні офіційні назви одноособових посад пишемо з великої літери (усі частини), напр.: *Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski*. Імена членів релігійних орденів ми пишемо з малої літери, напр. *franciskanie*, *małe siostry Jezusa* (це не назви орденів як інституцій, а лише назви їхніх членів).

2.5. Назви інституцій та організаційних одиниць Церкви

Пишемо лише з великої літери «*Kościół*» в значенні організації, інституції, колективу віруючих. Терміни релігійних конфесій пишемо з малої літери, тобто *Kościół katolicki*, *Kościół prawosławny*, *Kościół ewangelicko-augsburski*. Однак, якщо маємо справу з офіційною зареєстрованою назвою організації, ми пишемо всі частини з великої літери, наприклад: *Polski Autokiefalny Kościół Prawosławny w RP*, *Kościół Ewangelicko-Augsburski w RP*, *Kościół Starokatolicki Mariawitów w RP*, *Kościół Rzymskokatolicki* та *Kościół Katolicki* (обидві назви є офіційними).

Назви церковних адміністративних одиниць, напр.: *archidiecezja krakowska parafia, prowincja*, а також назви посад, напр.: *kuria metropolitalna, kapitula generalna*, зазвичай пишуться з малої літери, якщо це не офіційні назви, але вирази на зразок *XIX Kapitula Generalna* ми розглядаємо як власну назву. Назва *episkopat* зазвичай ми пишемо з малої літери, щоб означати всіх єпископів, але також можна використовувати велику літеру (*Episkopat*) стосовно установи, якою є *Konferencji Episkopatu Polski*. Пишемо *episkopat polski*, вважаючи *польський* прикметником, або *episkopat Polski*, що означає іменник у родовому відмінку.

2.6. Назви будівель і споруд

Пишемо ці назви з малої літери, наприклад: *kościół, bazylika, katedra, sanktuarium*. У власних назвах пишемо з великої літери лише ту частину, з якої починається власна назва, напр.: *kościół Mariacki, kościół Dominikanów* і (*kościół Ojców Dominikanów, kościół św. Marka* (але аббревіатура завжди пишеться з малої літери, тобто: *św. Marka, kościół oo. Dominikanów*), *sanktuarium Świętego Józefa* (виняток – *Sanktuarium Miłosierdzia Bożego*, оскільки в цьому відмінку іменник святиня є невід’ємна частина власної назви), *kościół Na Skalce* (але, *katedra wawelska, katedra na Wawelu* – бо це не власна власна назва). Наведені назви як написи, розміщені на будівлі, починаються з великої літери, тому що це початок нового тексту. Також можливе написання *kościół dominikanów*, якщо *dominikanów*, не є власною назвою будівлі, а лише вираженням, що позначає церкву, яка належить до домініканського ордену, або може мати іншу назву, нерелевантну в контексті. Іменник *Bazylika* винятково пишеться з великої літери в назвах семи патріарших базилік, які також називають великими базиліками (*Bazylika Świętego Jana Chrzciciela na Lateranie, Bazylika Matki Boskiej Większej, Bazylika Świętego Pawła za Murami, Bazylika Świętego Piotra, Bazylika Świętego Wawrzyńca w Rzymie, Bazylika Świętego Franciszka w*

Asyżu та *Bazylika, Najświętszej Maryi Panny od Aniołów w Asyżu*), оскільки в цьому випадку цей іменник є частиною власного імені.

2.7. Назви молитов

Ми пишемо загальні назви молитов з малої літери, як-от *litania* чи *akt strzelisty*, тоді як власні назви конкретних молитов трактуються як назви літературних творів, тобто з великої літери пишеться лише перше слово, напр.: *Gorzkie żale, Litania do Najświętszej Maryi Panny. Godzinki* можуть бути як родовою назвою, так і власною – ми пишемо їх з великої або малої літери (частіше з великої, тому що зазвичай маються на увазі конкретні *Godzinki ku czci Najświętszej Maryi Panny*). Так само, наприклад, *Modlitwa za zmarłych* (як назва конкретної молитви) або *modlitwa za zmarłych* (як назва родового різновиду). В назвах: *Modlitwa Pańska, Anioł Pański* другу частину також пишемо з великої літери, бо це присвійний прикметник.

2.8. Назви служб

Назви служб (включаючи Святі Меси) зазвичай пишуться з малої літери, наприклад: *msza święta, liturgia święta* (як еквівалент *mszy św. w Kościele prawosławnym*), *roraty, suma, pasterka, droga krzyżowa, różaniec, nnabożeństwo majowe*. Також можна використовувати велику літеру для назв *Msza Święta, Liturgia Święta*, особливо в релігійних текстах.

Назви частин Святої Меси пишуться з малої літери, наприклад, *liturgia eucharystyczna, sanctus* (але назва молитви *Sanctus* пишеться з великої літери).

2.9. Особові назви

Власні назви (усі частини) пишемо з великої літери, напр.: *Bóg Ojciec, Syn Boży, Duch Święty, Jezus Chrystus, Jahwe, Jehowa, Matka Boska, Bogurodzica, Madonna* (тільки стосовно *Matki Boskiej*), *św. Jan Ewangelista, św. Jan Chrzcziciel, św. Jan z Dukli* (прізвища, що входять до імені, пишуться з малої літери, якщо вони не стоять на початковій позиції імені).

Твердження *święty mikołaj* пишеться з малої літери, якщо воно не відноситься до конкретного святого, наприклад, він найняв *świętego mikołaja, tata przebrał się w świętego mikołaja*, *Перед Різдом на вулицях і в супермаркетах з'являється багато świętych mikołajów*.

Описи Бога одним словом, наприклад: *Opatrzność*, з великої літери пишемо *Mesjarz, Odkupiciel, Zbawiciel*.

Перифрази Бога пишуться по черзі з великої або малої літери, наприклад: *Ojciec Niebieski / ojciec niebieski, Słowo Wcielone / słowo wcielone, Trzy Osoby Boskie / trzy osoby boskie*.

Наведене вище правило також стосується перифрастичних позначень *Matki Boskiej*, напр.: *Gwiazda Zaranna / gwiazda zaranna, Pocieszycielka Strapionych / pocieszycielka strapionych, Królowa Anielska / Królowa anielska*. Додаткові ідентифікаційні терміни, зазвичай пов'язані з певним зображенням, пишуться з великої літери, наприклад, *Matka Boska Nieustającej Pomocy, Matka Boska Śnieżna*.

Займенники, що стосуються Бога, також можна писати з великої або малої літери, наприклад, *On / On, Jego / jego, Twój / twój*. Зворотні займенники *siebie / siebie* пишемо з малої літери.

Якщо особисте ім'я не є унікальним, ми зазвичай використовуємо малу літеру, наприклад: *apostoł, anioł, archanioł, anioł, stróż, szatan*. Проте пишемо з великої літери, якщо ім'я є індивідуалізуючим компонентом власного імені, напр.: *św. Paweł Apostoł, św. Michał Archanioł*.

Назви *Antychryst / antychryst* пишеться по черзі з великої і малої літери (але в переносному значенні, звичайно, тільки з малої). Це розрізнення ґрунтується на флективних властивостях іменників, оскільки іменник, що позначає окрему сутність, не відмінюється за числами.

Перша частина імен: *ojcowie Kościoła, doktorowie Kościoła* пишеться з малої літери (друга частина завжди пишеться з великої літери, всупереч орфографічному словнику!).

2.10. Назви (назви) творів (книг, дисертацій, статей, пісень, художніх творів, документів тощо)

У цих назвах перше слово назви (включаючи початкове слово, напр. *W żłobie leży*) пишемо з великої літери.

У назвах книг, які вважаються відкритими в певній релігійній громаді, ми використовуємо великі літери в усіх частинах, крім прийменників, відповідно до широко поширеного мовного звичаю, наприклад: *Księga Mądrości*, *Księga Wyjścia*, *Pieśń nad Pieśniami*, *Pierwsza sięga Królewska*, *Księga Wedy*, і звичайно ж: *Pismo Święte*, *Stary Testament*, *Nowy Testament* (аббревіатури *ST* і *NT* пишуться без крапки). Слово *Ewangelia*, як назва книги і водночас опис життя Христа, пишеться з великої літери (наприклад, *Ewangelia św. Jana*, *cztery Ewangelie*). У відносно рідкісних випадках ми пишемо *Ewangelia* *ε* як назву літературного жанру та як назву частини Святої Меси (наприклад, *Przyszedeł do kościoła po ewangelii*).

Вираз *Dekalog* як власну назву (заголовок) тексту пишемо з великої літери (у переносних значеннях, наприклад, зведення життєвих правил людини, пишемо з малої літери). Подібним чином ми пишемо *Dziesięć Przykazań (Bożych)* і *Dziesięcioro Przykazań (Bożych)* як назву, наприклад, у катехізисі, але також використовується написання з малої літери: *dziesięć (або dziesięcioro) Przykazań (Bożych)*, коли йдеться про приєднання до синтаксичної структури, поєднання числівника з іменником, наприклад, *Na co dzień pamiętał o siedmiu z dziesięciu przykazań*.

Назви перекладів Біблії – *Septuaginta* і *Wulgata* – пишуться з великої літери.

Назви документів, як от: *encyklika*, *adhortacja*, *konstytucja*, *dekret*, *list pasterski*, пишуться з великої літери лише тоді, коли вони є необхідною і невід’ємною частиною назви, наприклад, *Konstytucja o Kościele w świecie współczesnym*. Проте як видові назви ми пишемо вищезазначені слова з малої літери.

2.11. Назви рятівних подій

Назви подій, наприклад: *zwiastowanie* (але *Zwiastowanie* як назва свята, звичайно, має бути з великої літери), *sąd ostateczny*, *ostatnia wieczerza* пишуться з малої літери, але можна використовувати велику літеру з релігійних міркувань (щоб підкреслити особливу важливість), наприклад: *Wcielenie* або *wcielenie*, *Odkupienie* або *odkupienie*.

2.12. Назви предметів, які є релігійними символами, і назви предметів

Наприклад, *krzyż*, *różaniec* ми пишемо його з малої літери, можливе також використання великої літери, особливо щодо виразу *Krzyż Święty*. *Wieczernik* ми розглядаємо як власну назву місця і пишемо її з великої літери. Вираз *Gwiazda Betlejemska* також вважається власною назвою (також щоб відрізнити його від *gwiazda betlejemska* у значенні «рослина, яку також називають роінсєнґа»): *Ziemia Święta*, *Ziemia Obiecana* пишуться з великої літери (але: «*ziemia obiecana*» в переносному значенні).

2.13 Назви урочистостей, ювілеїв

Такі назви, як: *Światowy Dzień Młodzieży*, *Rok Święty*, *Rok Jubileuszowy* пишуться з великої літери (але як неособисті назви – з малої літери, наприклад, *lata święte*, *lata jubileuszowe*).

2.14 Назви релігійних рухів

Пишемо ці назви великими літерами, тільки якщо вони є офіційними назвами організацій, наприклад, «*Odnowa w Duchu Świętym*», «*Ruch Światło – Życie*». Однак розмовні терміни слід писати з малої літери, наприклад, «*charyzmatycy*», «*oaza*».

2.15 Назви абстрактних понять

Назви абстрактних понять пишуться з великої літери для підкреслення важливості понять), наприклад, *Łaska Boża* / *łaska Boża* /, *Królestwo Boże* / *królestwo Boże*, *Prawda Boża* / *prawda Boża*, *Boże miłosierdzie* / *Boże*

Miłosierdzie (вирази: *Boży, Pański* у наведеному вище пишемо з великої літери як присвійні прикметники).

Назви *historia zbawienia, ofiara mszy, katolicka nauka społeczna, tradycja apostołska* зазвичай пишуться з малої літери.

Вираз *tradycja* пишемо з малої літери в значенні сукупності звичаїв, а як джерело *Objawienia* – з великої: *Tradycja*. Вираз *prawo Mojżeszowe* пишемо з малої літери, але як назву *Pięcioksięgu* – з великої (прикметник *Mojżeszowe* пишемо з великої літери як присвійний).

Назву *New Age* пишемо тільки так, без варіантів.

2.16. Назви соборів

Назви соборів пишемо по черзі з малої або великої літери (усі частини), оскільки вони можуть розумітися як назви історичних подій – тоді з малої літери, наприклад, *w czasie II soboru watykańskiego zmarł Jan XXIII*, а також як назви інституцій (організованих зборів), напр., *Sobor Watykański II uchwalił Konstytucję o liturgii* (можливий також інший порядок слів із порядковим номером у початковій позиції, напр.: *II Sobor Watykański*).

2.17. Інші імена

Імена, такі як: *ciało i krew Pańska, chleb życie, lud Boży, naród wybrany* пишуться з малої літери, з можливістю вживання великої літери з релігійних, емоційних міркувань тощо. Слова *Boży / boży, boski / Boski* може писатися залежно від контексту з великої або малої літери (як присвійний прикметник від власного імені – з великої літери, як якісний прикметник – з малої).

Отже, у результаті діяльності Комісії релігійної мови Ради польської мови, було унормовано правопис релігійної лексики, уточнено деякі правила, додатково обґрунтовано існуючі норми. У 2024 році Рада польської мови згадані зміни затвердила. Зокрема було прийнято пропозицію щодо обмеження використання великих літер, але збереження можливості їх використання з ввічливих, емоційних причин або для підкреслення особливої важливості. Тому у ряді правил передбачено варіантне вживання великої і

малої літер. Така варіантність, на наш погляд може виступати джерелом потенційних помилок у перекладах текстів релігійного спрямування.

3.3. Велика літера у релігійних назвах богословських текстів

Беручи до уваги загальні правила польської і української орфографії, які стосуються вживання великої і малої літер, а також правила, які стосуються великої і малої літер у релігійній лексиці польською мовою, викладені на сайті Ради польської мови при Президії Польської академії наук, правила що написання великої літери у релігійній лексиці, представлені у «Термінологічно-правописному poradniku для богословів і редакторів богословських текстів», що є виданням Інституту богословської термінології та перекладів Українського католицького університету, розглянемо особливості вживання великої і малої літер у богословських текстах – польською мовою і у перекладі мовою українською. Звернемося до монографії Ірини Сашко «Maryja – Przewodniczka, jaśniejsza Bogiem» [72]. Авторка викладає свої роздуми над життям Марії, висловлює захоплення її величчю, відданістю, жертівністю. Ця монографія являє собою свого роду есе, заклик слідувати за Марією і в її особі – за Святою Трійцею, а слідування це дає можливість будувати своє життя благочестивим, набувати духовної мудрості. Як зауважує І. Сашко, «Богородиця навчить нас, як ставитися до наших ближніх, щоб це були стосунки гарні, міцні і благословенні. Врешті-решт, з Нею ми зможемо докладніше придивитися до нашого покликання і нашої життєвої місії, щоб ми не змарнували даної нам Богом благодаті» [72, с.14]. Жанр есе передбачає емоційне висловлення думок, ця піднесена емоційність відчувається у всьому тексті. І знаходить вираження, зокрема, у активному вживанні великої літери для написання лексем, які пов'язуються з Богом, з Богородицею, з подіями які відбуваються довкола Божественних Осіб тощо. Таке написання диктується правилами вживання великої літери у написанні релігійної лексики. Але І. Сашко з великої літери записує означення при

відомих релігійних лексемах: *Wcielone Słowo Boże* [72, с.11], *Trzy Miłujące się Osoby* [72, с.20] тощо.

Текст монографії містить значну кількість синонімічних назв Божественних Осіб, Богородиці, які також записано з великої літери: ««*Bóg dał nam w darze Maryję jako wierną Przewodniczkę na drodze do nieba. Ona też najpiękniejszą i najdoskonalszą Przedstawicielką ludzkości*» [72, с.8]; «*Niech Ona pozwoli nam się poznać*». «*Niech stanie się naszą Matką, Siostrą i Przyjaciółką*» [72, с.22]. Одним із символів Бога, у розумінні християн, є його серце, і Сашко І. також висловлює глибоке пошанування цього символу: «*Bóg w Swej wolności wychodzi naprzeciw człowiekowi, go nieustannie hojnie obdarzać i przebaczać mu z głębi Swojego Ojcowskiego Serca*» [72, с.19]; «*Była bowiem Jego umiłowaną Córeczką, której Imię wyrył na swoich Ojcowskich dłoniach*» [72, с.30].

З великої літери записує Сашко І. назви абстрактних понять, дотичних до опису релігійних істин: «*Aby móc dawać miłość, potrzebuję Źródła, z którego możemy ją czerpać*» [72, с.25]. Зустрічаємо у тексті монографії також багато перифраз, якими описано почуття, стан Марії, Бога: «*Maryja mieszkała w Jej wnętrzu, w „chacie” Jej Serca, która była dla Niej Namiotem Spotkania z Bogiem*» [72, с.27].

Отже, як бачимо, досить активн авторка монографії використовує велику літеру як інструмент емоційного підкреслення, звеличення певних назв осіб, певних понять. Це авторський підхід до вживання великої літери у релігійному тексті. Розглянемо також особливості вживання великої літери при написанні релігійних лексем, які так чи інакше регламентуються правописними нормами. Порівняємо, яким є вживання великої літери у тексті перекладу цієї монографії українською мовою, який належить Чорноус В. і Коростіль Ю. [34.].

Розглянемо фрагменти тексту монографії І. Сашко і її перекладу українською мовою.

«Zdaniem Ojców Kościoła, dziewicze zrodzenie Syna Bożego z Przczystej Bogurodzicy. Bóg zechciał ukryć zarówno przed Szatanem, jak też przed Aniołami. Święty Andrzej z Krety dowodził, że nawet Apostołowie dowiedzieli się o tej tajemnicy wyłącznie dzięki specjalnemu objawieniu Boga. Maryja – Służebnica Pańska – jest jednocześnie Strażniczką cudu, który w Niej się objawił. Jest Ona dla nas figurą Kościoła, który zachowuje i strzeże pełni Bożego Objawienia.

W takim kluczu możemy interpretować również słowa św. Ruperta z Deutz: «Ty, o Błogosławiona Dziewico, byłaś prawdziwie wierna, i Twoja wiara była rzeczywiście wielka nie tylko dlatego, że uwierzyłaś Aniołowi, który przekazywał Ci Radosną Nowinę, ale także dlatego, że strzegłaś tej tajemnicy». Będąc Powierniczką Boskich tajemnic, Maryja staje się jednocześnie Przyjaciółką Samego Boga» 72, c. 38-39].

«На думку Отців Церкви, дівоче народження Божого Сина з Пречистої Богородиці Бог захотів приховати як від Сатани, так і від Ангелів. Святий Андрій Критський доводив, що навіть Апостоли дізналися про цю таємницю виключно завдяки спеціальному Божому об'явленню. Марія – Слугиня Господня – є водночас Хранителькою чуда, яке в Ній об'явилося. Вона становить для нас архетип Церкви, яка зберігає та охороняє повноту Богоявлення.

У цьому ж ракурсі ми можемо інтерпретувати слова св. Руперта з Дойца: «Ти, о Благословенна Діво була по-справжньому вірна, і Твоя віра воістину була великою не тільки тому, що Ти повірила Ангелу, який переказав Тобі Радісну Новину, але й тому, що Ти берегла цю таємницю». Марія – Повірниця Божих таємниць і Подруга самого Бога» [34 , c. 34].

Проаналізуємо фрагмент «Zdaniem Ojców Kościoła, dziewicze zrodzenie Syna Bożego z Przczystej Bogurodzicy. Bóg zechciał ukryć zarówno przed Szatanem, jak też przed Aniołami. Święty Andrzej z Krety dowodził, że nawet Apostołowie dowiedzieli się o tej tajemnicy wyłącznie dzięki specjalnemu objawieniu Boga».

Авторка польського тексту, у відповідності до чинних у польській мові правил написання релігійних лексем, з великих літер записує власні назви *Syn Boży, Przczysta Bogurodzica*. Але водночас авторка демонструє дещо завищене емоційне ставлення до назв певних осіб, записуючи ці назви не зовсім за правилами, встановленими для польської релігійної лексики. Йдеться про назву *ojcowie Kościoła*. Правила польської мови передбачають записувати у цьому словосполученні лексему *ojcowie* з малої літери, але ми бачимо у тексті написання цієї лексеми з літери великої. З малої літери радять правила записувати назви *apostol, szatan*. Але у наведеному фрагменті також бачимо відхилення від правил: *Apostol, Szatan*.

Переклад наведеного фрагмента також демонструє як слідування, так і певне відхилення від правил української мови щодо написання релігійних лексем: «*На думку **Отців Церкви**, дівоче народження **Божого Сина з Пречистої Богородиці** Бог захотів приховати як від **Сатани**, так і від **Ангелів**. **Святий Андрій Критський** доводив, що навіть **Апостоли** дізналися про цю таємницю виключно завдяки спеціальному **Божому об'явленню**». Так, згідно з «Українським правописом» 2019, найменування Бога, Богородиці потрібно писати з великих літер (усі слова). Це й бачимо у перекладі. А слова *апостол, сатана* потрібно писати з літери малої [45, с.82]. Перекладачки, очевидно, прагнули дотриматися того емоційного забарвлення, якого надавала згаданим назвам авторка оригінального тексту, тому й записали їх з великої літери. Зазначимо, що перекладачки також слідують правилу, згідно з яким прикметники, утворені від слова *Бог*, мають писатися з великої літери: *Боже об'явлення* [45, с.82]. Щодо назви *Отці Церкви*, рекомендації містить «Термінологічно-правописному порадник УКУ»: «У словосполученнях *святи Отці, Отці Церкви, апостольські Отці, Отці-апологети, Отці-кападокійці, сирійські Отці* та ін. лексему *Отець* пишемо з великої літери» [39, с.81]. Очевидно, перекладачки слідують саме цим рекомендаціям.*

Зауважимо, що автори сучасних релігійних українських текстів згаданих вище правил досить послідовно дотримуються: *«Та посеред надвеликих страждань і випробувань, особистих невдач та переслідувань, нарешті відкривається перед нами правдивість відкупних страждань **Божого Сина**»*[30]; *«Це для кожного з нас приклад того, що Бог прощає усякий гріх, і всі наші гріхи – крапля в морі милосердя **Божого**»*[29].

В оригінальному польському тексті і в тексті перекладу, згідно з правилами польської і української мов, з великих літер записано перифрастичні назви Бога, Богородиці: *Maryja – Służebnica Pańska / Марія – Слугиня Господня; Powierniczką Boskich tajemnic / Повірниця Божих таємниць; Strażniczka cudu / Хранителька чуда; Błogosławiona Dziewica / Благословенна Діва.*

В обох текстах з емоційних міркувань з великих літер записано назву абстрактного поняття: *Radosna Nowina / Радісна Новина: «...uwierzyłaś Aniołowi, który przekazywał Ci **Radosną Nowinę** ...» / «Ти повірила Ангелу, який переказав Тобі **Радісну Новину** ...».* Подібним чином записано у польському тексті і перекладено абстрактну назву *Boże Objawienie / Богоявлення*, яка є одночасно і назвою релігійного свята: *«... który zachowuje i strzeże pełnię **Bożego Objawienia**».* / *«... яка зберігає та охороняє повноту **Богоявлення**».* Таке написання абстрактних назв є усталеними в українських релігійних текстах: *«Нехай Милосердний Господь пошле усім нам мудрість, міцну віру, безмежну любов та надію на **Милість Божу**, яка і доведе нас усіх до Царства **Божого**»* [23].

В аналізованому польському богословському тексті назву *Kościół* вжито у значенні інституції, колективу віруючих, тому записано її з великої літери: *«Jest Ona dla nas figurą **Kościola** ...»*, як і рекомендовано правилами написання релігійної лексики. Назву *Церква* у такому значенні рекомендують писати з великої літери і українські правила написання релігійної лексики, яких дотримується перекладач: *«Вона становить для нас архетип **Церкви** ...».*

У наведеному польському тексті авторка послідовно використовує велику літеру для написання займенників, вжитих замість слова *Maryja* і його синонімів. Це відповідає правилам правопису релігійної лексики у польській мові. Щоправда, правила ці дозволяють писати згадані займенники з великої чи з малої літери – керуючись емоційним критерієм: «*Maryja – Służebnica Pańska – jest jednocześnie Strażniczką cudu, który w Niej się objawił. Jest Ona dla nas figurą Kościoła, który zachowuje i strzeże pełnię Bożego Objawienia*»; «...«*Ty, o Błogosławiona Dziewico, byłaś prawdziwie wierna, i Twoja wiara była rzeczywiście wielka nie tylko dlatego, że uwierzyłaś Aniołowi, który przekazywał Ci Radosną Nowinę, ale także dlatego, że strzegłaś tej tajemnicy*» [72, с.38-39].

Подібне використання великої літери для написання займенників, які використовуються замість назви *Марія* і її синонімів, бачимо в українському перекладі: «*Марія – Слугиня Господня – є водночас Хранителькою чуда, яке в Ній об'явилося. Вона становить для нас архетип Церкви, яка зберігає та охороняє повноту Богоявлення*»; «*Ти, о Благословенна Діво була по-справжньому вірна, і Твоя віра воістину була великою не тільки тому, що Ти повірила Ангелу, який переказав Тобі Радісну Новину, але й тому, що Ти берегла цю таємницю*» [34, с.34]. Це відповідає правилам вживання великої літери у релігійній лексиці, викладеним в «Українському правописі» 2019 [45, с.82], але суперечить правилам вживання великої літери у релігійній лексиці, викладеним у «Термінологічно-правописному пораднику УКУ» [39, с.78].

Наші спостереження свідчать про те, що при перекладі текстів релігійного змісту з польської мови переважає саме написання особових займенників згаданого вище типу з великої літери, очевидно – під впливом традиції, представленої в польських релігійних текстах. Хоча трапляються і при перекладах відхилення від такої відповідності. Про це свідчить вживання означального займенника *сам*: *Samego Boga / самого Бога*: «*Będąc Powierniczką Boskich tajemnic, Maryja staje się jednocześnie Przyjaciółką Samego*

Бога» [72, с.38-39] / «Марія – Повірниця Божих таємниць і Подруга самого Бога» [34,с. 34].

Варто зазначити, що в українських неперекладних текстах, і католицьких, і православних, традиція запису особових, зворотних займенників по відношенню до Бога, Богородиці доволі стійко слідує правилам, представленим зокрема в «Українському правописі» 2019, хоча і всупереч «Термінологічно-правописному порадику УКУ», у якому зазначено, що в науковій літературі та в перекладах Святого Письма і творів святих Отців особові, вказівні та зворотні займенники всіх відмінків, які вживаються по відношенню до Бога та Богородиці, потрібно писати з малої літери [39, с. 78]. *По всьому місту відбувались богослужіння, водосвятні молебні, де люди знаючи любов Господа до вірних чад Його Церкви, просили у Нього милості [29]; «Саме про це ми чуємо в євангельському читанні на утрени Неділі Всіх святих, коли Спаситель по Свому Воскресінню говорить апостолам: «Тож ідіть, і навчіть всі народи, охрещуючи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх зберігати все те, що Я вам заповів. І Я перебуватиму з вами повсякденно аж до кінця віку. Амінь» [29]; «Христос наповнив Собою увесь світ, дарувавши нам впевненість в остаточній перемозі добра над злом, у вічному торжестві всього доброго й Божественного» [30]; «Бо так Люблячий Бог полюбив людину, що послав до земного життя Єдинородного Сина Свого вказати кожній людині власну стежину до Бога, постраждавши за кожного з нас на Голгофі. В такий спосіб наблизив Себе до грішної людини, а грішну людину до Бога» [30].*

Розглянемо ще один фрагмент монографії.

«Drżą demony na samo brzmienie Jej Najświętszego Imienia. Niczym jaśniejąca Gwiazda, Królowa cała jest w blasku Światłości – w Bogu; niczym Węgiel rozrażony w wielkim Ogniu – jaśnieje Ona i płonie! Podobnie, jak Bóg jest wiecznym Światłem i wieczną Świątością, tak też Ona jest cała w Świetle i cała Świąta». [72, с.199]. *«Тремтять демони на саме звучання Її Пресвятого Імені.*

Немов осяйна Зоря, уся Цариця в сяйві Світла в Бозі; немов Вугілля, розпечене у великім Полум'ї, виблискує Вона й палає! Подібно до Бога, який є нічним Світлом і нічною Святістю, так і Вона – вся у Світлі і Всесвята» [34, с. 165].

У наведеному польському тексті і в його перекладі представлено значну кількість абстрактних лексем, які використовуються для характеристики Богородиці, названої у тексті *Царицею*. Вона оточена *Світлом* і *Святістю*, які є характеристиками самого Бога. Написання цих лексем для характеристики Бога, Богородиці з великої літери є усталеним у польських і українських релігійних текстах. А от порівняння Богородиці із Зорею, Вугіллям, розпеченим у Полум'ї, є баченням автора польського тексту, який підкреслює емоційне ставлення до цих лексем написанням їх з великої літери. І це емоційне ставлення до характеристик Богоматері зберігають в українському тексті перекладачки, також записуючи згадані лексеми з великої літери.

Цікавим для аналізу є ще один фрагмент тексту монографії І. Сашко і його перекладу.

«Eucharystia to DNA Kościoła, ponieważ wyraża cały Kościół, nadaje mu sens, ogarnia go i zamyka w sobie. Najważniejszą chwilą w Kościele jest czas celebrowania Eucharystii, gdyż jest to pamiątka Godziny Syna Człowieczego.

Ponadto bez Eucharystii człowiek nie może otrzymać daru przeobóstwienia (gr. theosis). Jedynie dzięki Liturgii eucharystycznej możemy żyć życiem Tego, kogo kochamy, będąc w całości ogarnięci Jego Duchem Pocieszycielem.

Święty Piotr Chryzolog powiada, iż Ewa obdarzyła ludzkość chlebem bólu i trudu, Maryja zaś Chlebem życia i zbawienia. Nosila bowiem w Swoim łonie Tego, który powiedział o Sobie: „Jam jest Chleb Życia. Kto spożywa Moje Ciało i Krew Moją pije, trwa we Mnie, a Ja w nim” (J 6,35.56). Ona jest Matką prowadzącą Swoje dzieci do Stołu Eucharystycznego. Co więcej – ona z matczyną troską zaprasza Swoje dzieci na tę Świętą Ucztę, gdzie spożywają Ciało i piją Krew Jej umiłowanego Syna» [72, с. 160].

«Євхаристія – це ДНК Церкви, оскільки виражає усю Церкву, надає їй сенсу, огортає та замикає у собі. Найважливіший момент у Церкві – час звершення Євхаристії, адже це Спомин Години Сина Людського.

Без Євхаристії людина не може отримати дару обоження (гр. theosis). Тільки завдяки євхаристійній Літургії ми зможемо жити життям Того, кого любимо. А Його Дух- Утішитель повністю нас огорне.

Святий Петро Хризолог каже, що Єва дала людству хліб трудів і болю, а Марія – Хліб життя й спасіння, адже носила в своєму лоні Того, хто сказав про себе: „Я – хліб життя. Хто приходить до Мене – не голодуватиме; хто в Мене вірує – не матиме спраги ніколи” (Йн 6, 35). Вона – Мати, яка веде своїх дітей до Євхаристійного Столу. Ба більше, Вона, з материнською турботою, запрошує усіх своїх дітей на цю Святу Трапезу, де споживають Тіло і п'ють Кров Її улюбленого Сина» [34, с. 131].

Ці фрагменти містять лексеми, які є назвою таїнства Причастя: *Eucharystia / Євхаристія*, назвою церковної відправи: *Liturgia / Літургія*. Варто зазначити, що правописні правила польської мови, які стосуються вживання великої літери при написанні релігійної лексики, передбачають написання назв святих таїнств з великої літери (*Eucharystia*), а щодо назв церковних відправ не є категоричними – можливе написання як з малої літери, так і з літери великої – виходячи з емоційних міркувань. Правописні норми мови української, зафіксовані і в «Українському правописі» 2019, і у «Термінологічно-правописному пораднику УКУ», вимагають написання згаданих лексем таки з великої літери. Як свідчить аналіз польського тексту монографії, авторка її підкреслила свою повагу до священної Літургії шляхом написання цієї назви з великої літери. Перекладачки ж дотрималися правописних норм української мови.

В аналізованому фрагменті монографії бачимо, що авторка польського тексту, слідуючи піднесеному стилеві викладення своїх рефлексій, насичує текст перифразами для означення релігійних понять – і записує слова у цих

перифразах з великої літери: «*Ona jest Matką prowadzącą Swoje dzieci do **Stolu Eucharystycznego**. Co więcej – ona z matczyną troską zaprasza Swoje dzieci na tę **Świętą Uczę** ...»* Перекладачки, дотримуючись стилю викладення авторки тексту, також записують ці перифрази з великої літери: «*Вона – Мати, яка веде своїх дітей до **Євхаристійного Столу**. Ба більше, Вона, з материнською турботою, запрошує усіх своїх дітей на цю **Святу Трапезу** ...»*

А от запис перифрази, яка стосується Євхаристії, різниться у тексті оригіналу і в тексті перекладу: *pamiętka Godziny Syna Człowieczego / Спомин Години Сина Людського*. Можемо пояснити таке розходження тим, що українські правописні правила у сфері релігійної лексики категоричніше вимагають вживання великої літери при окремих релігійних назвах.

Отже, аналіз вживання великої літери при написанні релігійних власних назв у польському богословському тексті і у його перекладі дозволяє зробити висновок, що авторка тексту і перекладачки дотримуються чинних правил, встановлених у польському і в українському правописах. І у польській, і в українській мові здійснюється уточнення, доопрацювання цих правил, в українській орфографічній кодифікації помітні певні розбіжності у трактуванні окремих правил, зокрема у написанні займенників, які вживаються по відношенню до Бога, Богородиці. У кодифікації польській допускається варіативність щодо написання згаданих займенників. В опрацьованих у цьому дослідженні текстах, а також в оригінальних українських богословських текстах бачимо схильність до вживання у цих займенниках великої літери. Констатуємо також більшу схильність перекладачок тексту до написання символічних назв з великої літери.

3.4. Велика літера у релігійних назвах віршованих текстів

Збірка поезій «*Tryptuk Rzymski*» належить Каролу Войтилі – Яну Павлу II, Папі Римському [64.]. Подія, яка спонукала Яна Павла II до творення цих поезій, це відкриття головної стели Сикстинської каплиці у дев'яностих роках

XX століття після реставрації фресок каплиці. Папа Ян Павло II на церемонії відкриття виступив з промовою, «Трутык Rzymski» став її поетичним вираженням. Автор поезій звертається до елегійного опису картин природи, представляє свої почуття і переживання при спогляданні мистецьких витворів Мікеланджело, розмірковує над історією Авраама, який мав за дорученням Бога принести йому у жертву свого сина. І зміст усіх поезій проникнутий прагненням пізнання Бога, таємниці сотворення світу і людини, її призначення. Відповідно, лексика поезій Яна Павла II є піднесеною, філософською. Вжиті у поезіях релігійні лексеми, зокрема власні назви, покликані відтворити ставлення автора поезій до описуваного. Переклад збірки «Трутык Rzymski» належить Світлані Пизі, він міститься у збірці, згаданій вище. Проаналізуємо, як авторка перекладу здійснила переклад власних релігійних назв, з'ясуємо, чи відтворено у перекладі те забарвлення, яке притаманне цим лексемам в оригінальному тексті, а також якою мірою відповідає написання релігійних лексем з великої літери правилам польської і української орфографії.

У польському і в українському текстах представлені власні назви, що є найменуваннями Бога (як Святої Трійці). Правописні норми і польської, і української мови вимагають написання таких найменувань з великої літери, і цих норм дотримано: «*Inny Ojciec przyjmie tu ofiarę swego Syna*» [64, с.54]. / «*Інший Батько тут жертву прийме свого Сина*» [64, с.55]. В аналізованих текстах засвідчуємо розбіжності у вживанні великої літери у такій назві Бога, як *Слово Боже*. Це одне з імен Ісуса Христа. Згідно з правилом польської орфографії, перифрази Бога пишуться з великої або малої літери залежно від емоційних міркувань (*Ojciec Niebieski / ojciec niebieski, Słowo Wcielone / słowo wcielone*). «Термінологічно-правописний порадник УКУ» рекомендує понятійні еквіваленти назв Бога писати з великої літери [39, с.78], саме таким понятійним еквівалентом є назва *Слово Боже*. Згадана назва *Слово Боже* може мати синонімічне вираження, один з яких – *Слово Предвічне / Słowo*

Przedwieczne. У польській поезії *Słowo Przedwieczne* записано з великої літери (усі слова), цим підкреслена особливо піднесена емоційність. В українському перекладі бачимо пряме слідування правилу: «... *które zawarło z tobą Słowo Przedwieczne ...*» [64, с.58]. / «Укладеного з нами **Словом Предвічним**» [64, с.59]. Але Ян Павел II не у всіх поезіях збірки демонструє саме таку емоційність щодо назви *Слово Боже* у її синонімічних варіантах. Так, в одній із поезій бачимо таке написання: «**Słowo, przedziwne Słowo – Słowo przedwieczne, jak gdyby próg niewidzialny wszystkiego co zaistniało, isrnijeje i istnieje będzie**» [64, с.20]. Але перекладачка все ж слідує правилу української орфографії, у якому вимога до вживання великої літери у назвах імен Бога більш категорична: «**Слово, Предивне Слово – Слово Предвічне, наче поріг незримий всього, що існувало, існує й існуватиме завжди**» [64, с.21].

З великої літери записано в аналізованих поетичних текстах абстрактну назву: «*i odsłonił mi Tajemnicę zakrytą od założenia świata*» [64, с.52]. / «*i відкрив Тайну, приховану ще від створення світу*» [64, с.53]. Згідно з правилом польської орфографії, можливе подвійне написання назви *Królestwo Boże / królestwo Boże*. Ян Павел II підкреслює важливість цього абстрактного поняття, пише його назву з великої літери: «*Tobie dam klucze Królestwa*» [64, с.40]. Перекладачка слідує і тексту оригіналу, і правилу української орфографії, згідно з яким лексему *Царство* та словосполучення *Царство Небесне* потрібно писати з великої літери: «*Я дам тобі ключі Небесного Царства*» [64, с.41]. Ще приклад: «*zbierają się kardynałowie – wspólnota odpowiedzialna za dziedzictwo kluczy Królestwa*» [64, с.38]. / «*приходять кардинали – відповідальні за спадкоємство ключів до Царства*» [64, с.39]. Ян Павел II, підкреслюючи важливість поняття *Царство Небесне*, записує особовий займенник, який стосується цього поняття, також з великої літери: «*W Nim [w Królestwi] żyjemy, poruszamy się i jesteśmy*» [64, с.38]. Перекладачка передає таку важливість, також записуючи особовий займенник з великої літери: «*В Ньому [у Царстві] бо живемо, рухаємося й існуєм*» [64, с.39].

У наведеному перекладі поетичних текстів збірника «Трутык Rzymcki» перекладачка майже у всіх текстах записує особові займенники, які вживаються по відношенню до Бога та Богородиці, з великої літери. Хоча трапляються написання особових займенників і з літери малої: «*W Nim żyjemy, poruszamy się i jesteśmy*» – *mówi Paweł na ateńskim Areopagu – Kim jest On?* [64, с.18]. / «*У ньому бо живемо, рухаємося й існуєм*», – промовляє Павло на *Ареопазі в Атенах – Хто ж Він?*» [64, с.19]. І зворотний займенник *собі* вжито у перекладі з малої літери, на відміну від тексту оригіналу: *A przecież powiedział nam o Sobie* [64, с.30]. / *Хоча сам нам про себе оповів* [64, с.31]. Нагадаємо, що саме таке написання зворотних займенників, вжитих по відношенню до Бога і Богородиці, рекомендоване «Термінологічно-правописним порадином УКУ» [39, с.78].

В оригінальних українських поетичних текстах традиція написання особових, зворотних займенників у стосунку до Бога, Богородиці також зберігається: «*Люблю Ісуса, бо Він найперше / У цьому світі мене любив. / Любов Господню Він Своім Серцем / На віки вічні в мені ствердив*» [7 Булачек].

В аналізованих польському і перекладеному українському поетичних текстах представлено написання назви культової книги з великої літери: *Przymierz / Заповіт*. З великої літери і в польському, і в українському тексті записано скорочену назву **Głos (Boga) / Голос (Бога)**: «*Nie wiemy. Wiemy tylko, że słyszał Głos* [64, с.46]. / *Ми не знаємо. Знаєм лишень, що він Голос чув*» [64, с.47].

У «Термінологічно-правописному порадинику УКУ» [39, с.78] зазначено, що назви таїнств Причастя потрібно писати з великих літер. У правилах польської мови подібна вимога відсутня. Тому в оригінальному поетичному польському тексті зустрічаємо написання лексеми *ciało* з малої літери: «*Odkąd Słowo stało się ciałem, widzenie wciąż czeka*» [64, с.22]. У перекладі

українською мовою бачимо слідування правилу: «Відколи **Слово** стало **Тілом**, відтоді чекає бачення» [64, с.23].

Представлена у поетичному польському тексті і у його перекладі власна назва частини релігійної будівлі – *Kaplica Sykstyńska / Сикстинська каплиця*. І автор польського тексту, і автор перекладу дотримуються правил, які стосуються написання власних назв релігійних будівель, їх частин тощо. У польській орфографії – вимога записувати всі складові власної назви з великих літер, в українській – записувати з великої літери тільки перше слово власної назви: «*W Kaplicy Sykstyńskiej artysta umieślil Sąd*» [64, с.36]. / «*У Сикстинській каплиці художник Суд зобразив*» [64, с.37]. Відповідно до правил польської і української орфографії вжито велику літеру у цій скороченій назві: «*Stoję przy wejściu do Sykstyny*» [64, с.20]. / «*Стою при вході до Сикстини*» [64, с.21]. Ще приклад: «*W samym centrum Sykstyny artysta ten niewiedzialny kres weraził ...*» [64, с.34]. / «*У самому центрі Сикстини митець цей кінець представив ...*» [64, с.35].

Розглянемо ще один польський поетичний текст філософсько-релігійного змісту і його переклад українською мовою. Польський текст належить Сергіушу Рябініну – науковцю і поету з Любліна, переклад – польській науковиці, яка працює у сфері польсько-українського перекладу, Елеонорі Рожанській-Кокшаровій. І польський текст, і переклад представлено у дослідженні Е. Рожанської-Кокшарової «*Z doświadczeń i rozterek tłumacza tekstów religijnych z języka polskiego na rosyjski i ukraiński*» [70, с.109-120] Перекладачка у статті зауважує, що була дотична до мовної підготовки місіонерів, які планували працювати, зокрема, в Україні. Відповідно, вона була знайома з українськими релігійними традиціями і текстами. У межах свого дослідження Е. Рожанська-Кокшарова навела поетичні тексти С. Рябініна і власні переклади цих текстів [70, с.112-113].

Ramiona Krzyża

*

Czym są Ramiona Krzyża?

- Drogą, Prawdą, i Życiem,
- chlebem, powietrzem i wodą,
- zbawieniem człowieka ziemi,
- narodzinami człowieka nieba,
- wniebowstąpieniem ...

*

Gdyby nie Boże Ramiona Krzyża

- kto wyprowadzałby z labiryntów?
- kto z upadków by dźwigał?
- kto pokazywałby tęczę zbawienia?
- kto ludzki popiół niósłby ku niebu?
- kto? ...

*

Jak mała jest rozpiętość ludzkich ramion
bez Bożych Ramion na Krzyżu.

(Sergiusz Riabinin)

Розп'яття

*

Чим є Святе Розп'яття?

- Дорогою у Правді і Життям,
- Повітрям, Хлібом і Водою,
- Рятунком на Землі із небуття,
- Народженням Людини Неба,
- Вознесінням!

*

Якби не Божеє Розп'яття

- хто б вивів нас із лабиринтів?
- з упадків душі підймав?
- показував Спасіння Веселкове?
- хто попів людський би до неба взяв?
- хто?

*

Як вузько розпинаються людські обійми
без рук Господніх на Хресті.

(Eleonora Różańska-Kokszarowa)

Привертають до себе увагу особливості вживання великої літери в оригінальному тексті і у перекладі. Закономірним є написання з великої літери назв понять, пов'язаних із рятівними подіями (*Ramiona Krzyża* / *Святе Розп'яття*), присвійних прикметників, утворених від назви Бог (*Boże* / *Божеє*; *Bożych* / *Господніх*). В оригінальному тексті з емоційних міркувань з великої літери написані символічні назви – *Droga*, *Prawda*, *Życie*. Перекладачка, очевидно враховуючи те, що в українських релігійних текстах є схильність до особливо піднесеного, урочистого їх забарвлення, значно збільшила кількість символічних назв, написаних з великої літери – *Дорога у Правді*, *Життя*, *Повітря*, *Хліб*, *Вода*, *Земля*. Перифразою, звичайно, піднесеного звучання, а отже у написанні з великої літери, постає вираз *Людина Неба* (*Ісус Христос*), тоді як у тексті польському – *człowiek nieba*. Неправомірним в українському тексті видалося перекладачці написання назви *Спасіння* з малої літери, як-то

бачимо у тексті польському (*zbawienia*). У перекладі і метафоричне означення (*Веселкове*) також написано з великої літери – *Спасіння Веселкове*.

Отже, здійснений аналіз дозволяє зробити висновок, що і в польських поетичних текстах релігійного змісту, і в їхніх українських перекладах можна відзначати дотримання правописних норм, пов'язаних із вживанням великої літери при написанні релігійних лексем, з урахуванням тих відмінностей, які є у згаданих правописних нормах. Констатуємо також, що в українських текстах помітна більша схильність до написання символічних назв, зокрема абстрактного характеру, з великої літери, що свідчить про прагнення надати більш емоційного звучання тексту.

3.5. Велика літера у релігійних назвах публіцистичних текстів

До аналізу вживання великої літери при написанні власних релігійних назв у польських публіцистичних текстах релігійного спрямування і їхніх перекладах українською мовою ми залучили статті, розміщені у двомовній газеті «Monitor Wolynski» / «Волинський монітор» [67]. Значна кількість матеріалів цієї газети представлена двома мовами – польською і українською. У згаданих текстах звертають на себе увагу назви церков – у різному значенні цього слова, назви адміністративних церковних одиниць, назви свят, священних та богослужебних книг. Саме щодо написання цих релігійних власних назв існують певні розбіжності у правописних нормах мови польської і мови української. В українській мові спостерігаємо також дещо різні підходи, представлені в «Українському правописі» 2019 і в «Термінологічно-правописному пораднику УКУ».

«Термінологічно-правописний порадник УКУ» вимагає офіційні (повні) назви Церков писати з великої літери (усі слова) – (*Римо-Католицька Церква в Україні, Українська Греко-католицька Церква*), зокрема й назви Церков за їхнім географічно-національним означенням (*Болгарська Церква*), назви Церков за їхнім конфесійно-канонічним означенням (*Візантійська Церква*)

[39, с.130]. Натомість в «Українському правописі» 2019 правило передбачає у назвах Церков з великої літери писати тільки перше слово (*Українська греко-католицька церква*) [45, с.84]. Польський правопис у сфері релігійної лексики передбачає назви релігійних конфесій писати з малої літери (*Kościół katolicki*). В офіційно зареєстрованих назвах усі слова пишуться з великої літери (*Kościół Rzymskokatolicki*). При цьому у назвах окремих церков, костьолів тощо родові найменування пишуть з малої літери, а уже ту частину, яка є власною назвою при цій загальній, – з великої (*kościół Dominikanów*). І в «Українському правописі» 2019 є вимога з великої літери писати усі слова, крім родових найменувань, у назвах церков, монастирів тощо (*Михайлівський Золотоверхий собор*) [45 прав., с.83].

У проаналізованих публіцистичних текстах релігійного спрямування зустрічаємо відповідність правилам польської орфографії і правилам, викладеним в «Українському правописі» 2019: «*Wieczorem 24 grudnia, w Wigilię Bożego Narodzenia, w kościele pw. Św. Jana Nepomucena w Dubnie odbyła się uroczysta msza święta, której przewodniczyli proboszcz ks. Grzegorz Owazany wspólnie z o. Andrijem Kowalem, proboszczem parafii Wniebowstąpienia Pańskiego Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego*». / «Увечері 24 грудня, в переддень Різдва Христового, в костелі Святого Йоана Непомука в Дубні відбулося урочисте богослужіння, яке очолили настоятель храму, отець Гжегож Оважани та настоятель **церкви Вознесіння Господнього**, отець Андрій Коваль (*Українська греко-католицька церква*)» [67, №1]; «*6 stycznia Kościół Katolicki obchodził uroczystość Objawienia Pańskiego czyli Trzech Króli*». / «6 січня **Римо-католицька церква** відзначала Богоявлення Господнє або свято Трьох Царів» [67, №1]; «*25 grudnia, po nabożeństwie w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa, pokazano przedstawienie w języku polskim «Podróż do Betlejem*». / «25 грудня після богослужіння в костелі **Пресвятого Серця Ісуса Христа** розпочався театральний виступ «Подорож до Вифлеєму», представлений польською мовою» [67, №1]; «*W nabożeństwie*

uczestniczyli księży diecezji łuckiej Kościoła rzymskokatolickiego, ks. mitrat Roman Behej z Kościoła greckokatolickiego ...» / «У літургії взяли участь священники Луцької дієцезії Римо-католицької церкви України, отець-митрат Роман Бегей із Української греко-католицької церкви ...» [67, №1].

В останньому реченні відзначаємо слідування правилам відповідно польської і української орфографії, згідно з якими польською мовою назви адміністративних церковних одиниць потрібно писати з малої літери (усі слова), а українською мовою – з великої літери перше слово власної назви: *diecezji łuckiej / Луцької дієцезії*. Ще подібні приклади: «*Na zakończenie nabożeństwa ks. kanonik Grzegorz Oważany, proboszcz **dubieńskiej parafii**, podziękował i wręczył ramiątki osobom ...» / «Отець-канонік Гжегож Оважани, настоятель **Дубенської парафії**, наприкінці служби подякував і вручив пам'ятні відзнаки тим ...» [67, № 10]; «*Jednym z bohaterskich księży katolickich, którzy w trudnych chwilach nie opuścili swojej owczarni, był kapłan **diecezji łuckiej Stanisław Szczypta***». / «Серед героїчних католицьких священнослужителів, які у важкі часи не залишили свою паству напризволяще, був священник **Луцької дієцезії Станіслав Щипта**» [67, №10].*

Згадані вище правила стосуються також назв релігійних посад. В аналізованих польському тексті і його перекладі засвідчуємо дотримання розбіжностей у польських і українських правилах: «... 29 maja 1944 r. **biskup łucki skierował księdza Szczyptę do pomocy księdzu Faustynowi Lisickiemu, który w 1943 r. został przydzielony do kościoła Świętej Zofii w Żytomierzu» / «... єпископ **Луцький** 29 травня 1944 р. призначив отця Станіслава Щипту помічником отця Фаустина Лісіцького, якого в 1943 р. направили до костелу Святої Софії в Житомирі» [67, № 10].**

Польські і українські правила орфографії передбачають різницю у написанні назв свят. Якщо польською мовою усі слова у назвах свят пишуться з великої літери, то мовою українською родові назви у таких назвах пишуться з літери малої. Засвідчуємо таку розбіжність у написанні назв свят у польських

текстах і їх перекладах: «*Serdecznie dziękujemy za naukę, za głoszenie słowa Bożego, za rady, jak lepiej wykorzystać okres **Wielkiego Postu**, za znalezienie czasu na obcowanie z nami*» / «Щиро дякуємо за науку, за проголошення Божого слова, за поради, як краще використати час **Великого посту**, й за те, що знайшли час і можливості для спілкування з нами» [67, № 5]. Ще приклад: «*Członkowie Towarzystwa Kultury Polskiej, parafianie i harcerze z 7. Kostopolskiej Drużyny «Świt», którzy są jednocześnie uczniami sobotniej szkoły przy TKP w Kostopolu, przygotowali jasełka z okazji **Świąt Bożego Narodzenia***». / «Члени Товариства польської культури, парафіяни та харцери з 7-ї костопільської дружини «Світанок», які є також учнями суботньої школи при ТПК у Костополі, з нагоди **Різдвяних свят** підготували вертеп» [67, №1].

Польські і українські правила орфографії передбачають написання з великих літер усі слова у назвах священних та богослужбних книг. В аналізованих польських публіцистичних текстах і їх перекладах саме так записуються згадані власні назви: «*Praktyka ta polega na poświęceniu kilku dni na modlitwę, re`eksję nad **Pismem Świętym** i ćwiczenia duchowe*». / «Полягає ця практика у присвяченні кількох днів молитвам, роздумам над **Святим Письмом** і духовним вправам» [67, № 5].

Водночас у польських текстах і їх перекладах зустрічаємо розбіжності у вживанні великої літери для запису власних назв, коли на вибір автора тексту впливають емоційні міркування. Так, у польському тексті у назві *Noc Betlejemska* саме за бажання звеличити цей урочистий період надзвичайної доби автор вдається до написання обох слів з великої літери: «*Swoim występem aktorzy chcieli przypomnieć widzom wydarzenia **Nocy Betlejemskiej***» [67, № 1]. В українському перекладі автор його уникає такої емоційності і записує назву традиційно – ніч як родове поняття: «*Своїм виступом актори хотіли нагадати глядачам події **Вифлеємської ночі***» [67, № 1]. Подібним чином можна пояснити розбіжності щодо вживання великих літер у таких фрагментах: «*Dorośli członkowie Towarzystwa zagrali **Trzech Króli**, którzy przybyli do*

*nowonarodzonego Jezusa, by złożyć mu w ofierze dary» / «Дорослі члени товариства зіграли у вертепі ролі **трьох королів**, які поспішили до новонародженого Ісуса, щоб обдарувати його своїми дарами» [67, № 1].* Перекладач, очевидно, сприйняв назву «три королі» як назву персонажів. В іншому випадку, де у текстах йдеться про назву свята, власна назва свята записана з великої літери (усі слова) в обох текстах: «*6 stycznia Kościół Katolicki obchodził uroczystość Objawienia Pańskiego czyli **Trzech Króli***» / «*6 січня Римо-католицька церква відзначала Богоявлення Господнє або свято **Трьох Царів***» [67, № 1].

Отже, здійснений аналіз вживання великої літери при написанні власних релігійних назв у польських публіцистичних текстах релігійного спрямування і у їхніх українських перекладах дозволяє зробити висновок про дотримання правописних норм обох мов. Це спричинює розбіжності у написанні власних назв, серед яких назви адміністративних церковних одиниць, назви релігійних посад, назви свят. В окремих випадках спостерігаємо розбіжності у написанні власних релігійних назв, спричинені тим, що автори польських текстів і перекладів можуть керуватися різними емоційними критеріями при виборі великої чи малої літери для запису релігійних назв.

ВИСНОВКИ

Дослідження правописних норм щодо вживання великої і малої літер у польській і в українській мовах потребує теоретичного обґрунтування, зокрема визначення межі між власними і загальними назвами, класифікації власних назв. Адже згадані правописні норми значною мірою враховують належність лексем до категорії власних назв. Ми базуємо наше дослідження на визначенні, запропонованому М.М. Торчинським: «це периферійно найбільш поширені у мові і мовлені одиниці, якими можуть бути субстантиви, що використовуються для індивідуального називання одиничних денотатів, є соціально зумовленими і суспільно закріпленими, вторинними, генетично похідними від апелятивів; вони виконують передусім номінативну й інформативну функції, характеризуються опосередкованим зв'язком із поняттями і мають специфічні семантичні, граматичні, функціональні та інші особливості».

Питання про особливості правописних норм щодо вживання великої і малої літер варто розглядати у контексті становлення українського і польського правопису, зокрема – правил вживання великої і малої літер.

Отже, український правопис налічує три етапи становлення і розвитку. Початок пошуків найкращого варіанту правопису сучасної української мови пов'язують з ХІХ століттям. З ХХ століття у формування правопису втручаються державні чинники, певний час це сприяло справжній його українізації. Однак радянська влада із 40-х по 80-ті роки робила все для зближення українського правопису з російською мовною системою. Зближення з російською мовою було виправлено у новому варіанті українського правопису у 1989 році, далі – в «Українському правописі» 2019 року.

Свою історію мають правила вживання великої літери в українських текстах. Своєрідними були ці правила у період, коли українське письмо було уставним і велика літера вживалася на початку тексту як ініціал. З кінця ХVІІ

до половини XIX століття, за прикладом німецької правописної системи, велику літеру вживаки на початку власних назв, а також назв тижнів, місяців, народів. В сучасній українській правописній системі усталилося три засади вживання великої літери – інтонаційна, стилістична і семантична. Згідно з інтонаційною засадою, велику літеру пишуть у слові відповідно до його місця у реченні, у віршованому рядку. Згідно з емоційною засадою, велика літера вживається у слові у зв'язку з бажанням виразити почуття піднесеності, ввічливості, поваги. Особливу увагу емоційному підходу до вживання великої літери приділено у повоєнному українському правописі – для вивищення політично важливих для радянської влади понять і об'єктів. Стилiстична функція великої літери закріплена і в «Українському правописі» 2019 року. Особливої ваги прагматична функція великої, як і малої, літер набула з початком російсько-української війни.

Семантично вмотивоване вживання великої літери пов'язано із приналежністю лексем до класу власних назв. В основному правила вживання великої літери при написанні власних назв в «Українському правописі» 2019 є чіткими, однак окремі проблеми є, зокрема це стосується правил написання релігійних лексем у літературі релігійного спрямування – через досить складне переплетення семантичного і стилістичного підходу до вживання великої літери.

Як і в українській мові, у мові польській становлення правописних норм відбувалося протягом кількох епох. У початковий період використання великих і малих літер у польських друкованих працях було досить нерегулярним. Більш систематичним він почав ставати у XVIII столітті. Чіткого нормативного врегулювання вживання великої і малої літери набуло після великої орфографічної реформи 1936 року. Особливого значення для правописних норм польської мови набула діяльність Ради польської мови при Президії Польської академії наук (створено у 1996 році). Рада стала органом, який здійснює постійний моніторинг функціонування правописних норм у

польському мовному дискурсі. Саме її рішення є чинними реформ у правилах правопису польської мови. Рада діє на постійній основі, тому її вплив на правописні норми є більш дієвим, ніж в українському суспільстві. Правила вживання великої літери у лексемах польської мови регламентуються чотирма критеріями – синтаксичним, графічним, семантичним і емоційним. Особливу увагу Рада приділяє лексиці релігійної сфери, оскільки функціональний конфесійний стиль посідає досить важливе місце у польській мовній системі. Зокрема, у 2024 році Рада прийняла рішення про досить суттєві зміни у правилах правопису, зокрема стосовно вживання великої і малої літер. Написання багатьох назв з великої чи з малої літери за часів радянського уряду у Польщі диктувалося ідеологічними чинниками. У сучасній мовній практиці ці викривлення підлягають виправленню.

Аналіз правил вживання великої літери при написанні українських і польських лексем, викладених в «Українському правописі» 2019 і у відповідному розділі Słownika języka polskiego PWN, дозволив зробити висновок, що попри певну подібність цих правил, існує також низка розбіжностей. Вони стосуються написання окремих вітонімів (зокрема низки антропонімів, теонімів, міфонімів, релігійонімів, етнонімів); прагматонімів (зокрема зокрема архектуронімів, комерціонімів, хрематонімів, порейонімів, товаронімів), ідеонімів (зокрема артїонімів, біблїонімів, геронімів, поетонімів, хрононімів). Варто зазначити, що серед носіїв польської мови значно активніше, ніж серед носіїв мови української здійснюється обговорення правомірності тих чи інших пунктів орфографічних правил, зокрема тих, які стосуються вживання великої і малої літер. Польські дослідники фіксують досить частотні розбіжності у практиці застосування згаданих правил, які спричиняються неусталеністю у принципах трактування термінів як власних назв, непослідовністю у застосуванні стилістичного принципу у написанні слів з великої літери тощо. Важливою вимогою до процесу перекладу текстів є вимога дотримання правописних норм мови перекладу у перекладеному

тексті. Тому розбіжності у правилах вживання великої і малої літер, розбіжності у використанні цих правил особливо у польській мовленнєвій практиці, мають обов'язково враховуватися перекладачами, які працюють з мовною парою «польська мова – українська мова».

Особливою сферою функціонування мовних засобів є конфесійний стиль. У польській мові він має давню традицію, у мові українській тяглість його було перервано радянською владою, але у наш час він набуває розвитку. Саме у текстах конфесійного стилю носії української мови відчують певну нечіткість, непослідовність у формулюванні правил вживання великої літери. Особливим чином це стосується офіційних назв церков, найменувань вищих посадових осіб у церковній ієрархії, стійких зворотів зі словами *Бог, Господь*, займенників, які у релігійних текстах використовуються замість слів *Бог, Богородиця* тощо. Це призводить до розбіжностей у вживанні великої і малої літер у відповідних текстах і є джерелом потенційних помилок у перекладах текстів релігійного спрямування. Зауважимо що в системі української орфографії робляться спроби уточнення, доопрацювання правил вживання великої і малої літер, але традиційно основним кодифікаційним документом прийнято вважати офіційні видання під назвою «Правопис», і уточнення до правил у цих виданнях офіційно не визнаються.

В системі польської орфографії ставлення до уточнення, доповнення правописних норм більш лояльне. Так, 2023 році Комісія релігійної мови Ради польської мови, внесла пропозиції щодо унормування правопису релігійної лексики, уточнення деяких правил, а іноді й додаткового обґрунтування існуючих норм, у 2024 році Рада польської мови згадані зміни затвердила. Суттєвою видається пропозиція обмежити використання великих літер, але зберегти можливість їх використання з ввічливих, емоційних причин або для підкреслення особливої важливості. Тому у низці правил передбачено варіантне вживання великої і малої літер. Така варіантність дає ширші можливості польським авторам виражати своє емоційне ставлення до

релігійних об'єктів, понять, але також є джерелом потенційних помилок у перекладах текстів релігійного спрямування, які мають орієнтуватися на правописні норми української мови.

Дослідження багословських, поетичних, публіцистичних текстів релігійного спрямування – польською мовою і в українському перекладі – дозволило зробити висновки щодо дотримання правописних норм, які стосуються вживання великої і малої літери у релігійних лексемах в оригінальних текстах і в перекладах, а також щодо слідування у перекладах авторському підходу до вживання великої і малої літери у релігійних лексемах.

У дослідженому польському богословському тексті констатуємо слідування сучасним правописним нормам щодо великої літери у релігійних лексемах. В авторському тексті констатуємо активне вживання великих літер при написанні абстрактних символічних назв. У тексті перекладу кількість записаних з великої літери абстрактних символічних назв більша, зокрема констатуємо випадки вживання великої літери у всіх словах українських складних назв, на відміну від назв польських: *pamiętka Godziny Syna Człowieczego* / *Спомин Години Сина Людського*.

У віршованих текстах релігійного спрямування польською мовою і в їх перекладах також констатуємо дотримання правописних норм, пов'язаних із вживанням великої літери при написанні релігійних лексем, з урахуванням тих відмінностей, які є у згаданих правописних нормах. Констатуємо також, що в українських текстах помітна більша схильність до написання символічних назв, зокрема абстрактного характеру, з великої літери, що свідчить про прагнення надати більш емоційного звучання тексту.

У публіцистичних текстах релігійного спрямування польською мовою і в їх перекладах дотримання правописних норм обох мов спричинює закономірні розбіжності у написанні релігійних лексем. Це стосується досить активно вживаних у згаданих текстах назв адміністративних церковних

одиниць, назв релігійних посад, свят: *diecezja łucka / Луцька дієцезія; biskup łucki / єпископ Луцький; Święta Bożego Narodzenia / Різдва́ні свята*.

В опрацьованих у цьому дослідженні текстах, а також в оригінальних українських текстах релігійного спрямування бачимо переважну схильність до написання з великої літери займенників в усіх відмінках, які вживаються по відношенню до Бога та Богородиці.

Підсумовуючи, зазначимо, що результати нашого дослідження можуть стати у пригоді при подальшому урегулюванні правописних норм у сфері релігійної лексики. Перспективи подальших досліджень полягають у залученні якомога більшої кількості текстів релігійного спрямування, як оригінальних, так і перекладених, для з'ясування особливостей застосування орфографічних норм щодо вживання великої і малої літер у текстах релігійного спрямування різних жанрів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Абакумов О. В. Ономастика України першого тисячоліття нашої ери. Київ: *Наукова думка*, 1992.
2. Авдеева С. Л. Становлення системи словозміни ойконімів української мови : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – укр. мова. Кіровоград, 1997. 16 с
3. Ажинюк Б. Українські власні назви (антропоніми і топоніми) в англійському написанні: *Мовознавство*. № 1. 1993. 157 с.
4. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <https://sum.in.ua/> (Дата звернення : 12.08.2024).
5. Бандура О. М. Теорія літератури: Посібник для вчителів. Київ: Радянська школа, 1969. 280 с.
6. Браїлко Ю. Велика й мала літери як ідеологеми в українському дискурсі. *Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Українське мовознавство*. № 1. 2023, С.149-168.
7. Булачек І. Люблю Ісуса. *Дзвін з Фатіми. Періодичне видання*. 2024. № 5 (136). Вересень – жовтень. URL: <https://salo.li/54f834E> (Дата звернення: 11.11.2024)
8. Булаховський Л. Вступ до мовознавства. 1984. 174 с.
9. Вербич С. Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект : *Вісн. НАН України*. № 5. 2008. С. 54-60.
10. Воробель М.М., Калимон Ю.О., Юрко Н.А. Власні назви в ролі загальних (на прикладі англійської мови). *Вчені записки ТНУ імені В.І. ЛВернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Романські та германські мови*. 2022. № 6. С.95-99
11. Ганич Д. І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища шк., 1985. 360 с.,
12. Драч Ю. С. Порівняльні характеристики конфесійної лексики в українському й англійському перекладах Старого Заповіту (П'ятикнижжя Мойсеєве). Дипломна робота. 2018, Харків, 127 с.

13. Дзера О. Історія українських перекладів Святого Письма збірник наукових праць: *Іноземна філологія*. №127. 2014. С. 214–222.
14. Дорослий погляд на світ URL:https://lb.ua/news/2023/08/21/570946_ella_libanova_day_bozhe_shchob_2035.html (Дата звернення: 12.11.2024).
15. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ.: *Довіра*, 2006. URL: <http://ukrlit.org/slovnnyk> (Дата звернення: 12.08.2024).
16. Зимовець, Г. В. Семантичні особливості власних назв. Наукові записки Національного університету Острозька академія. Сер.: *Філологічна* № 13 2010 С. 250-256.
17. Зубко А. Українська ономастика: здобутки та проблеми. Наукова стаття. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. 2007. С. 262 – 281.
18. Історія польської орфографії.
URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D0%BE%D1%80%D1%84%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%97 (Дата звернення: 29.10.2024, 21:30).
19. Карпенко Ю.О. Теоретичні засади розмежування власних і загальних назв. *Мовознавство*. 1995. № 4. С. 46-51
20. Карнаух Г. В. Велика і мала літери як засіб розрізнення неоднозначних словоформ при автоматичній дизамбігуації. Наукова стаття. 2011, с. 26 –36.
21. КОВАЛИК І. І. Про власні і загальні назви в українській мові. *Мовознавство*. Київ, № 2, 1977. С. 15-17.
22. Кочерган М. Вступ до мовознавства. Київ. : *Академія*, 2005. 368 с,
23. Кушнірчук А. Протоєрей. Проповідь. *Офіційний сайт Волинської єпархії УПЦ*. URL: <https://salo.li/0446938> (дата звернення 07.10.2024)]
24. Лебідь А.Є. Парадигма реалізму: істина в логіко-семантичній системі Г. Фреге. *Світогляд-Філософія-Релігія*. 2015. №. 8. С. 68-81.

25. Лучик, В. Залежність власних назв від розвитку суспільства (на матеріалі української мови). Том 2. Київ, 2010. С. 131 –139.
26. Написання великої літери у релігійній лексиці. URL: <http://blyzhchedoboga.com.ua/category/religia-i-suspilstvo/> (Дата звернення: 29.11.2024, 21:30).
27. Огієнко І., Нариси з історії української мови: система українського правопису. ВІННІПЕГ, КАНАДА 1990, 216 с.
28. Офіційний сайт Ради польської мови при Президії Польської академії наук. URL <https://rjp.pan.pl/zespoj-rady>, <https://rjp.pan.pl/zmiany-pisowni>, <https://rjp.pan.pl/index.php> (Дата звернення: 29.09.2024, 21:30).
29. Проповідь у день винесення чесних древ Хреста Господнього. *Православна Волинь. Офіційний сайт Волинської єпархії УПЦ*. URL: <https://salo.li/0446938> (Дата звернення: 05.10.2024)
30. Проповідь священника Тидора І. Слово пароха – Різдво Христове 2023. *Сайт Ужгородського греко-католицького кафедрального собору*. URL: <http://cathedral.uz.ua/sermon/%d1%81%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%be-%d0%bf%d0%b0%d1%80%d0%be%d1%85%d0%b0-%d1%80%d1%96%d0%b7%d0%b4%d0%b2%d0%be-%d1%85%d1%80%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%be%d0%b2%d0%b5-2023/> (Дата звернення: 29.10.2024, 23:30).
31. Розвиток польського письма. URL: <https://dawnepismo.ank.gov.pl/pl> Дата звернення: 28.09.2024, 21:30).
32. Сайт Ради польської мови при Польській академії наук URL : <https://rjp.pan.pl/regulamin-rady>(Дата звернення: 29.09.2024, 21:30).
33. Сайт УГКЦ URL: <https://ugcc.ua/church/about/> (Дата звернення: 01.12.2024, 21:30).
34. Сашко І. Марія – Наставниця, сяюча Богом. Релігійне видання, переклад з польської Чорноус В. Коростіль Ю. 2018. Львів,173 с.

35. Скопненко О.І. Український правопис: традиції і сучасність (малі штрихи до великої історії). URL: <https://visnyk-nanu.org.ua/ojs/index.php/v/article/view/439/440> (Дата звернення: 29.10.2024).
36. Слово пароха. Воскресіння Христове 2022. URL: <http://surl.li/myvppnm> (Дата звернення: 29.09.2024, 22:45).
37. Словник художніх засобів і тропів / автор- укладач В. Ф. Святовець. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 176 с.
38. Словник української ономастичної термінології. Упорядники Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків : Ранок-НТ. 2012. 256 с.
39. Термінологічно-правописний порадник для богословів та редакторів богословських текстів для видань Українського Католицького Університету / О. Антонів, Г. Дидик, Г. Наконечна, Л. Петрович, М. Прихода, К. Свідзинська; голов. ред. М. Петрович. Львів., 2005, 130 с.
40. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови: Монографія. Хмельницький. Авіст, 2008. 548 с.
41. Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв. Хмельницький: ХНУ. 2009. 454 с.
42. Торчинський М. М., Торчинська Н. М. Граматичні особливості власних назв. Хмельницький, 2022. С. 45 – 51.
43. Український правопис. Кириченко І. ред. Українське державне видавництво, Київ.1945. 180 с.
44. Український правопис, URL: <https://archive.org/details/up-1960> (Дата звернення: 29.08.2024).1960. 272 с.
45. Український правопис. Київ: «Наукова думка». 2019. 393 с
46. Українська греко-католицька церква: причини виникнення. Реферат URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/21302>, <https://ugcc.ua/church/about/> (Дата звернення: 29.10.2024).

47. Українською URL: https://gazeta.ua/ru/articles/ukraine-newspaper/_zdorovenki-buli-vitayutsya-vzhe-zdebilshogo-litni-lyudi/492188] (Дата звернення: 30.11.2024).
48. Ципердюк О.Д. Кодифікація релігійної лексики в новій редакції «Українського правопису» (2019). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: *Філологія*. 2021 № 52 том 2. С.15-19
49. Чепурко К.І. Порухення правил уживання великої і малої літер у сучасних українських друкованих ЗМІ. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 258. С. 184-187
- 50 Чорноус О. В. Класичні підходи до проблеми значення власних назв у зарубіжних дослідженнях. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Кропивницький 2020. С.185-188
51. Чорноус О. В. Феномен пропріальної лексики. *«Південний архів» (філологічні науки)*. № 35. Кропивницький 2021. С. 25 – 31.
52. Шабатура А. Велика і мала літера у релігійних лексемах богословських текстів польською мовою та в їх перекладі українською. Хмельницький національний університет: *Філологічні студії* № 16. Хмельницький, 2024. С. 1–9.
53. Шабатура А. Велика і мала літера у релігійних назвах віршованих текстів Хмельницький національний університет: *Філологічні студії* № 17. Хмельницький, 2024. С. 1–7.
54. Шипнівська О. О. Структурно-семантичні та функціональні характеристики міжчастиномовної морфологічної омонімії сучасної української мови: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 Київ., 2007. 238 с. .
55. Шипнівська О. О. Функціонування міжчастиномовних морфологічних омонімів в українських текстах Наукова стаття, збірник наукових праць: *Мовознавство*. № 6 (233). 2005. Київ. С. 70 – 80.
56. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ : *Академія*, 2004. 408 с.

57. Як розрізняли велику та малу літеру у давнину? URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/EIF00000037.pdf (Дата звернення: 01.07,2024)
58. Gardiner A. The theory of proper names. London, New York, Toronto 1954. 86 p.
59. Feuillet M. Leksykon symboli chrześcijańskich. Tłumaczenie: Magdalena Paleń. Poznań, 2004. 164 s.
60. Forest J. Modlitwa z ikonami. Przekład Ewa Elżbieta Nowakowska. Bydgosz, 1999. 232 s.
61. Gębka-Wolak M., Kaproń-Charzyńska I. Wielka litera w tekstach urzędowych. Wybrane problemy związane ze stosowaniem kryterium znaczeniowego. Toruń 2020. S. 46-60.
62. Gliwa-Patyńska R. Kategoryzacja w dyskursie zaburzonym – nazwy własne a nazwy pospolite: *Słowo. Studia językoznawcze*. № 13. Łódź, 2022. S. 261 –276.
63. Cholewinski A. Chrześcijaństwo. Ponowne odkrywanie. Warszawa, 2017. 278 s.
64. Jan Paweł II. Tryptyk Rzymski. «Wołanie z Wołynia», Biały Dunajec Ostróg. 2008. 71 s.
65. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. URL: https://www.kul.pl/art_3460.html (Дата звернення: 05.11.2024).
66. Kuźmina D., Tobera M. Nauka o książce. Antologia tekstów. Warszawa, 2006, 257 s.
67. Monitor Wołyński. Волинський монітор URL: <https://monitorwozynski.com/uk>,
https://monitorwozynski.com/storage/pdf_archives/MW_nr_01_11.01.2024.pdf
https://monitorwozynski.com/storage/pdf_archives/MW_nr_10_23.05.2024.pdf
https://monitorwozynski.com/storage/pdf_archives/MW_nr_05_14.03.2024.pdf
(Дата звернення: 12.11.2024).
68. Nowakowska-Głuszak A. Użycie wielkich liter w tekstach prawniczych

w kontekście przekładu z języka hiszpańskiego na polski. Uniwersytet Śląski w Katowicach: *Linguistica Copernicana* №17. Katowice 2020. S. 271 –285.

69. Po prostu polski. Маленька проблема великої літери URL: <http://surl.li/kdaoad> (Дата звернення: 30.09.2024).

70. Różańska-Kokszarowa E. Z doświadczeń i rozterek tłumacza tekstów religijnych z języka polskiego na rosyjski i ukraiński. *Roczniki Humanistyczne*. Tom XLIII, zeszyt.

71. Rybotnicka o Gutenbergu. URL:

<http://kwasnicki.prawo.uni.wroc.pl/pliki/Rybotycka%20o%20Jan%20Gutenberg.pdf> 13 s. (Дата звернення: 05.09.2024)

72. Saszko I. Maryja Przewodniczka jaśniejąca Bogiem. Monografia. Kraśnik. 2018. 207 s.

73. Słownik języka polskiego PWN URL: <https://sjp.pwn.pl/> (Дата звернення: 05.10.2024)